

Položaj žena u oružanim snagama: studije slučaja Republike Hrvatske i Kraljevine Norveške

Streitenberger, Marija

Professional thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:918001>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski specijalistički studij Sigurnosna politika Republike Hrvatske

Marija Streitenberger

**POLOŽAJ ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA:
STUDIJE SLUČAJA REPUBLIKE HRVATSKE I KRALJEVINE
NORVEŠKE**

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski specijalistički studij Sigurnosna politika Republike Hrvatske

Marija Streitenberger

**POLOŽAJ ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA:
STUDIJE SLUČAJA REPUBLIKE HRVATSKE I KRALJEVINE
NORVEŠKE**

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Mentorica: izv.prof.dr.sc. Dana Luša

Student: Marija Streitenberger

Zagreb, 2023.

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad Položaj žena u oružanim snagama: studije slučaja Republike Hrvatske i Kraljevine Norveške, koji sam predala na ocjenu mentorici izv. prof. dr. sc. Đani Luša, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Marija Streitenberger

SADRŽAJ

POPIS ILUSTRACIJA	1
1. UVOD	2
2. POLOŽAJ ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA.....	5
2.1. Povijesni pregled.....	5
2.2. Pravna regulativa	9
2.3. Iskustva članica NATO-a.....	17
2.4. Izazovi.....	22
3. POLOŽAJ ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA REPUBLIKE HRVATSKE.....	27
3.1. Odbor za ravnopravnost spolova	32
3.2. Implementacija Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 o ženama, miru i sigurnosti (Rezolucija 1325).....	34
4. POLOŽAJ ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA KRALJEVINE NORVEŠKE.....	36
4.1. Žene na vodećim pozicijama u oružanim snagama	40
5. ZAKLJUČAK	41
SAŽETAK	43
ABSTRACT.....	44
LITERATURA	45

POPIS ILUSTRACIJA

Tablice

Tablica 1: Norme za provjeru tjelesne spremnosti (OSRH).....	23
Tablica 2: Norme za provjeru tjelesne spremnosti (NOR).....	24
Tablica 3: Usporedba podataka Republike Hrvatske i Kraljevine Norveške.....	41

Slike

Slika 1: Postotak žena i muškaraca u vojsci sa punim radnim vremenom u zemljama članicama NATO-a u 2019.....	19
Slika 2: Zastupljenost žena u razdoblju 1999.-2019.....	20
Slika 3: Zastupljenost žena u pričuvnom sastavu oružanih snaga.....	20
Slika 4: Zastupljenost žena u NATO operacijama u 2019.....	21
Slika 5: Primjer fotografija izvođenja vježbi.....	23
Slika 6: Primjer fotografija izvođenja vježbi (NOR).....	24
Slika 7: Broj prijava neželjenog ponašanja.....	25
Slika 8: Zastupljenost voditeljskih i zapovjednih dužnosti po spolu (RH).....	27
Slika 9: Analiza po spolu (RH).....	27

1. UVOD

Prema Siukola i Onwen-Huma „Vijeće Europe definira rodno osviještenu politiku kao (re)organizaciju, unaprjeđenje, razvoj i vrednovanje političkih procesa tako da akteri, koji inače sudjeluju u donošenju odluka, uključuju perspektivu ravnopravnosti spolova u sve politike na svim razinama i stadijima. Stoga možemo reći da je rodno osviještena politika koncept kojim se rodna perspektiva i poticanje ravnopravnosti spolova uključuje u rad svih državnih tijela i njihove odluke. Ona ne uklanja potrebu za specifičnim mjerama za postizanje ravnopravnosti spolova nego ih nadopunjava“ (Siukola i Onwen-Huma, 2017:6).

Danas su žene dio oružanih snaga u državama diljem svijeta. Glavna prekretnica u angažmanu žena je bio Drugi svjetski rat kada su počele sudjelovati u ratnim sukobima rame uz rame s muškarcima. Uz riječi „rat“ i „vojska“ uglavnom vezujemo djelovanje muškaraca te govorimo kako je to „muški posao“ dok žene izostavljamo. Glavni razlog tome je što se dugo smatralo kako žene trebaju čuvati dom i odgajati djecu dok muški članovi obitelji ratuju. U prilog ovakvom razmišljanju svjedoči i slika koju nam kreiraju mediji.

„Otvaranje svih pozicija ženama predstavljalo je veliki izazov u oružanim snagama kao muškoj domeni i s obzirom na paradigmu „muškarac – ratnik“. Pitanje sudjelovanja žena u vojsci uvijek je bilo jedno od najkontroverznijih jer se stavovi kreću od onih koji se žestoko protive prisutnosti žena u oružanim snagama, preko onih koji prihvaćaju njihovu prisutnost u nekim područjima, do onih koji pozdravljaju punu integraciju. S jedne su strane zastupnici ekstremnog stajališta koji su u potpunosti protiv žena u vojsci jer perspektivu roda vide na način da muškarce poistovjećuju s moći, agresijom, fizičkom snagom i dominacijom, a žene s nemoći, miroljubivošću, slabošću i pokornošću. Na drugoj strani su oni koji vjeruju da žene predstavljaju opasnost za vojnu spremnost. Oni prisutnost žena u vojsci gledaju kao ugrožavanje učinkovitosti snaga, a njihov pristup borbenim funkcijama smatraju rizikom za sigurnost nacije” (Galović i Domjančić, 2021: 19).

Od početka 70-ih godina prošlog stoljeća većina vojski Zapada počela je prihvaćati žene u vojnu službu, prvenstveno kao medicinske sestre i kuharice. Nekoliko država dozvoljava ženama sudjelovanje u aktivnoj borbi, poput Novog Zelanda, Kanade, Danske i Srbije, dok neke države dopuštaju ženama služenje na određenim borbenim pozicijama, poput SAD-a u

zrakoplovstvu. Slovenija je imala ženu na čelu vojske (načelnica Generalštaba Slovenske vojske), dok je Norveška 1980-ih otvorila sve rodove vojske za žene, a 2014. osnovala prvu žensku postrojbu specijalne namjene i imenovala prvu ženu na čelu UN-ove mirovne misije na Cipru te je prva zemlja u NATO-u s obveznom vojnom službom i za žene. Sukladno navedenom, Norveška se ističe u integraciji žena u oružane snage te, ukoliko ju uspoređujemo s Hrvatskom, razlike su u povijesnom kontekstu u kojima se počelo s integracijom žena u oružane snage, različitom stupanju demokratizacije i različitom položaju žena u dotičnim društvima.

Metodologija ovoga rada temelji se na analizi dostupne literature koja uključuje knjige, članke, izvješća te priručnike na hrvatskom i engleskom jeziku. Istraživačka metoda kojom će se pokušati odgovoriti na istraživačka pitanja je desk metoda kvalitativne analize sadržaja, odnosno prema Lamza Posavec (2011:258) analizirat će se „postojeći, najčešće objavljeni podaci, prikupljeni s nekom drugom svrhom, postupkom proučavanja i raščlanjivanja verbalne i neverbalne građe kojim se nastoji uočiti njezine osobine i poruke“.

Cilj je rada istražiti i objasniti položaj te ulogu žena u oružanim snagama Republike Hrvatske i Kraljevine Norveške odgovaranjem na nekoliko istraživačkih pitanja: Koji su razlozi otvaranja oružanih snaga ženama? Na koji način žene ulaze i ostaju u profesionalnim snagama? S kojim rodno specifičnim problemima se susreću žene u oružanim snagama? Na koji način Republika Hrvatska prati standarde članica NATO-a po pitanju uključivanja žena u oružane snage? Koje su razlike u integraciji žena u oružane snage između Republike Hrvatske i Kraljevine Norveške?

Slijedom navedenog, hipoteza ovoga rada je da su Republika Hrvatska i Kraljevina Norveška otvorile oružane snage ženama, budući da su obje države potpisnice Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325, međutim da se unatoč obvezi pružanja jednakih uvjeta ženama u napredovanju, obrazovanju te zastupljenosti na vodećim pozicijama (voditeljskim i zapovjednim dužnostima) razlikuju u realizaciji spomenutih ciljeva.

Rad je koncipiran tako da započinje s poglavljem *Položaj žena u oružanim snagama* u kojem je vidljivo koliko su se žene kroz povijest morale boriti da bi dobile status u oružanim snagama koji danas uživaju. Analizirani su brojni propisi koji reguliraju pitanje ravnopravnosti žena, iskustva drugih država članica NATO-a te izazove s kojima će žene susreću.

Drugo poglavlje je posvećeno Republici Hrvatskoj te ženama koje su ostavile veliki trag u Domovinskom ratu, kao i ženama u oružanim snagama danas. U slučaju povrede prava (u oružanim snagama), žene se mogu obratiti Odboru za ravnopravnost spolova koje djeluje u okviru Ministarstva obrane te je dio ovoga poglavlja posvećen i radu Odbora. Kako je Hrvatska potpisnica Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325, o ženama, miru i sigurnosti, ukratko se objašnjava kada je Rezolucija stupila na snagu, koje su njezine zadaće te uspoređuje položaj Hrvatske sa nekoliko drugih država članica NATO-a.

U poglavlju *Položaj žena u oružanim snagama Kraljevine Norveške* analizira se povijesni razvoj uključenosti žena u oružane snage, položaj Norveške u odnosu na druge države članice NATO-a te ulogu žena na vodećim pozicijama u oružanim snagama.

Radom se želi pridonijeti boljem razumijevanju roda u oružanim snagama, izazova s kojima se suočavaju žene koje djeluju u oružanim snagama, postignutim standardima te uključenosti žena u oružane snage.

"Ako su žene punopravni članovi društva, tada postoji i odgovarajuća dužnost da ispune obaveze koje od njih zahtjeva država. Dok žene ne budu smatrane sposobnima za vojnu službu, one će i dalje biti isključene ne samo iz visokih položaja u oružanim snagama, nego i iz potpune jednakosti u društvu" (Collins, 2010: 105).

2. POLOŽAJ ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA

Položaj žena kroz povijest se mijenjao od toga da mogu raditi isključivo kao dio medicinskog ili sanitetskog osoblja, krojačice, pralje i kuharice do toga da su postale dio zapovjedne strukture s visokim činovima te kreatorice i donositeljice važnih odluka, koje su uključene u rad oružanih snaga na najvišim razinama. Žene su se kroz povijest morale boriti za svoj status i položaj u vojsci prerusene u muškarce i u predmetima pred sudovima, ali su na kraju ipak uspjele.

Različita su iskustva država na putu prihvaćanja žena u „muški“ svijet, međutim danas nije čudno kada vidimo ženu obučenu u odoru ili kada žena predstavlja svoju državu u inozemstvu. U bržem i lakšem prihvaćanju žena veliku su ulogu odigrali propisi, odnosno pravna regulativa koju su države prihvaćale kao dio pravne stečevine Europske unije ili NATO saveza. Pravni propisi su inkorporirani u nacionalne sustave i svaki građanin ih mora poštivati, ili u protivnom odgovara pred nadležnim tijelima.

Izazova, kada govorimo o ovoj temi, je bilo i uvijek će ih biti. Brojni su argumenti koji navode zašto žene ne bi trebale biti dio oružanih snaga (tjelesna sprema, fizička snaga, „muško“ zanimanje, majke, domaćice, smetnja pri obavljanju zadaća, mirnoća, plahost), ali neki od onih koji su se spominjali „protiv“ sada se koriste „za“ (mirnoća u vođenju pregovora, težnja ka pomirenju i lakšem kontroliranju agresije).

2.1. Povijesni pregled

Kroz povijest, kao dio oružanih snaga, žene se spominju u Rimu, Grčkoj i Africi te je upravo iz tog razdoblja poznat naziv „Amazonke“. Amazonke koje su bile oličenje žena – ratnica često se spominju kao okrutne ratnice koje nikada nisu bježale sa ratišta dok su muški kolege to činili. Kako bi ostvarile svoje želje i postale vojnkinje te kako bi bile dio borbenog sektora, žene su se često morale prerusiti u muškarce da bi bile prihvaćene. Ovdje svakako treba spomenuti Hau Mu Lan¹ (Dimuro, 2022), Mamu Ross² (Rae, 2015), Deborah Sampson³ (Michals, 2015) te

¹ Prva poznata ratnica u Kini, prema legendi, koja je služila u kineskoj vojsci (oko 6. stoljeća) te joj je zapovjedni časnik čak ponudio i ruku svoje kćeri jer je bio uvjeren da se radi o muškarcu. Još uvijek se vode rasprave radi li se o stvarnoj priči ili samo o legendi (Dimuro, 2022)

Marie Schellinck⁴ (Wales i Starling Beesley, 2015). Osim toga, ukoliko nisu mogle biti dio borbenoga sektora, žene su često bile atentatorice, sudjelovale su u uličnim tučnjavama te su djelovale kao špijunke. Špijunke koje svakako treba spomenuti su Sarah Emme Edmonds⁵ (National Park Service, 2017) i Lorete Janete Velazquez⁶ (American Battlefield Trust, 2022).

Žene su često sudjelovale i u gerilskim ratovima, primjerice u Vijetnamu, Argentini, Izraelu i Iranu dok je u Drugom svjetskom ratu sudjelovalo više od 600 000 žena i to uglavnom u redovima sovjetske, britanske i njemačke vojske (Galović i Domjančić, 2021: 13). Žene su tada bile postavljene na funkcije koje su, uglavnom, obavljali muškarci. Ponajprije se ovdje radi o rukovanju snajperom, topom, minobacačima, a bile su uključene i u protuzračnu obranu. Svakako trebamo ovdje istaknuti Njemačku i Hitlera koji se protivio ženama u vojsci, ali kada mu je, za ostvarivanje njegovih ratnih planova zatrebalo još vojnika, prihvaćao je i žene iako je to bilo protivno nacističkoj ideologiji te je čak i osnovana ženska postrojba koja nikada nije zaživjela jer je rat završio (Delić i Mataija, 2015: 100). U Nizozemskoj, SAD-u i Velikoj Britaniji postoji tradicija ženskih postrojbi. Prvi svjetski rat predstavljao je prekretnicu jer se upravo tada započelo s osnivanjem ženskih postrojbi te su u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama osnovani pomoćni ženski vojni korpusi (Women's Army Auxiliary Corps – WAAC). Za vrijeme Drugog svjetskog rata u Velikoj Britaniji je djelovala Pomoćna teritorijalna služba (Auxiliary Territorial Service – ATS), Ženska kraljevska mornarička služba (Women's Royal Naval Service – WRNS), Ženska pomoćna služba zračnih snaga (Women's Auxiliary Air Force – WAAF) i Ženska transportna služba (Women's Transport Service – WTS). Ženski kraljevski vojni korpus (Women's Royal Army Corps – WRAC) koji je osnovan 1949., okupio je na jednom mjestu sve ženske vojne i ratne organizacije. Uglavnom se radilo o medicinskom i veterinarskom osoblju britanske vojske. U SAD-u je osnovan 1942. Pomoćni

² Irkinja koja, da ne bi izgubila muža koji je poslan služiti vojsku u Nizozemskoj, odlučila se slijediti ga i prijavila se u vojsku te se borila na strani Velike Britanije. Sudjelovala je na raznim ratištima (17. i 18. stoljeće), nekoliko puta bila ranjena i otpuštena iz vojske, ali se uvijek ponovno vraćala. Nakon što je otkrila da ju muž vara, povukla se u rodni kraj. Njezin identitet (Christian Kit Cavanagh) je otkriven kada je bila ranjena, ali bez obzira na sve, odlikovana je i pokopana uz sve vojne počasti (Rae, 2015)

³ Heroína koja je sudjelovala u američkoj revoluciji (18. stoljeće) pod imenom Robert Shurtleff i za to zaslužila vojnu mirovinu (Michals, 2015)

⁴ Belgijska vojnkinja koja je sudjelovala u francuskoj revoluciji (18. stoljeće). Povijesni izvori govore kako je ona bila prva žena koju je Napoleon I. odlikovao ordenom „Legije časti“ no to se pokazalo netočnim jer se u to vrijeme (1808.) Napoleon I. nalazio u južnoj Francuskoj (Wales i Starling Beesley, 2015)

⁵ Sudjelovala u građanskom ratu (19. stoljeće) pod imenom Franklin Flint Thompson. Budući da nije pristala na dogovoreni brak, pobjegla je od kuće i odlučila se pridružiti oružanim snagama. Prvo je bila na dužnosti medicinske sestre, a kasnije kao špijun. Osim pod već spomenutim imenom, koristila se i drugim imenima (Charles Mayberry, Cuff i Bridget O'Shea). O svome iskustvu napisala je knjigu pod nazivom „Nurse and Spy in the Union Army“ (National Park Service, 2017)

⁶ Pod imenom Harry T. Buford, u razdoblju 1861.-1870., ostvarila je brojne uspjehe od zapovjednika pukovnije dobrovoljaca do članice detektivskog zbora. „The women in Battle“ je knjiga koju je objavila 1876. kako bi uspjela othraniti svoga sina te kako bi njezino iskustvo ostalo poznato javnosti (American Battlefield Trust, 2022)

ženski vojni korpus (Women's Army Auxiliary Corps – WAAC), 1943. preimenovan u (Women's Army Corps – WAC). U mornarici je uvedena Ženska mornarička pričuva (Women Accepted for Volunteer Emergertcy Service – WAVES), Ženska pričuvena obalna straža (United States Coast Guard Women's Reserve), Ženska pričuvena mornaričkog pješništva (Marine Corps Women's Reserve), a u okviru zračnih snaga 1942. osnovana je Ženska služba vojnih pilota (Women Airforce Service Pilots – WASP). Nizozemska je 1944. imala ženski korpus (Women Corps), kasnije podijeljen u tri zasebna korpusa (u mornarici, u kopnenim snagama i u zračnim snagama), a koji su postojali do 1982. budući da je tada uspješno završena integracija žena u oružane snage Nizozemske (Galović i Domjančić, 2021: 16-17). U prilog navedenom ide i izvješće koje je Nizozemska 2008. dostavila NATO-u gdje ističe Pozitivni akcijski plan za integraciju žena u oružane snage i Memorandum jednakih mogućnosti. Navedeni Plan ističe brojne mjere (povećanje stope zapošljavanja žena, regulaciju skraćenog radnog vremena, roditeljski dopust i njega djeteta te sprječavanje neželjenog ponašanja) koje olakšavaju integraciju žena u oružane snage (NATO, 2008).

Kroz Prvi i Drugi svjetski rat žene su se novačile kao kuharice, krojačice, administrativno osoblje, pralje i medicinske sestre, ali s vremenom se njihova uloga mijenjala te im je, ponajviše u 20. stoljeću, omogućeno pohađanje vojnih akademija i sudjelovanje u borbenom sektoru. Tako je naprimjer u Americi 1975. izglasan zakon kojim je omogućeno ženama da pohađaju vojnu akademiju koja je do tada bila rezervirana isključivo za muškarce (Schloesser, 2010). Postoje slučajevi kada su žene svoje djelovanje u oružanim snagama morale tražiti i sudskim putem. Najpoznatiji takav slučaj je iz Njemačke kada se 1996. Tanja Kreil, po zanimanju električarka, koja se prijavila na radno mjesto električara za održavanje u Savezne oružane snage (Bundeswehr). Njezinu zamolbu je Centar za novačenje saveznih oružanih snaga odbio s obrazloženjem kako žene mogu služiti u oružanim snagama samo kao dio sanitetskog osoblja ili glazbene službe (Galović i Domjančić, 2021:18). Tanja Kreil se obratila Upravnom sudu u Hannoveru koji je prosljedio predmet Europskom sudu pravde jer je smatrao da je slučaj u suprotnosti sa Direktivom Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976.; radi se o primjeni načela ravnopravnosti prema muškarcima i ženama s obzirom na mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja, profesionalnog napredovanja i radne uvjete. Europski sud pravde je donio odluku kako „Direktiva Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o provedbi načela jednakog

postupanja prema muškarcima i ženama u pogledu pristupa zapošljavanju, stručnom osposobljavanju i napredovanju te uvjetima rada isključuje primjenu nacionalnih odredbi, poput onih njemačkih zakona, koji nameću opće isključenje žena s vojnih dužnosti koje uključuju uporabu oružja i koji im dopuštaju pristup samo medicinskim i vojno-glazbenim službama“ (European Court of Justice, 2000). Iako se Tanja Kreil nakon ovog postupka nikada nije pridružila njemačkim oružanim snagama, ovaj slučaj i presuda Suda su potaknuli njemačku vladu na određene promjene kojima je omogućeno da i ženama budu dostupne borbene pozicije. Tako je u Njemačkoj od 2001. odlučeno da se žene, uz zadovoljavanje propisanih kriterija, mogu prijavljivati na sve borbene pozicije (Werkhäuser, 2006).

Sljedeći slučaj je Angele Marie Sirdar⁷ kojoj je 1994. ponuđen premještaj u Royal Marines na mjesto kuhara (Galović i Domjančić, 2021:18). Za prelazak se zahtijevalo da prođe početni postupak selekcije i osposobljavanje za pripadnike specijalnih snaga. Međutim, kada su odgovorna tijela Royal Marines shvatila da se radi o ženi, obavijestili su je kako se radi o pogrešci te da ne ispunjava uvjete zbog politike isključivanja žena iz postrojbe. Sirdar se obratila Radnom sudu (eng. Industrial Tribunal) jer je smatrala da je žrtva diskriminacije na temelju spola (European Court of Justice, 1999). Radni sud se obratio Europskom sudu pravde koji je donio odluku da žene u britanskim oružanim snagama mogu biti isključene iz postrojbi s posebnim uvjetima popune kao što su specijalne snage. U svojoj odluci, Sud je naveo kako je u posebnim uvjetima u kojima djeluju postrojbe za napad, dopušteno odstupanje od prava na jednak tretman (Galović i Domjančić, 2021: 18).

Izrael je država u kojoj su žene obavezne služiti vojni rok te nisu ograničene rodom vojske i mogu služiti u svim jedinicama. Za razliku od muškaraca čiji vojna obveza traje tri godine, ženama traje godinu i devet mjeseci (Sandra, 2019). Osim Izraela, žene su obavezne služiti vojni rok u Sjevernoj Koreji i Boliviji (Cromwell, 2016)

⁷ zaposlena u britanskim kopnenim snagama od 1983., a od 1990. je radila kao kuharica u specijalnoj postrojbi u Royal Artillery, te je u veljači 1994. obaviještena da je uvrštena u višak radne snage zbog gospodarskih razloga (Galović i Domjančić, 2021:18)

2.2. Pravna regulativa

Brojni su propisi na međunarodnoj razini koji građanima osiguravaju zaštitu njihovih prava i pravo jednakog postupanja prema svima.

Općom deklaracijom o ljudskim pravima („Narodne novine“, broj 12/09) člankom 7. propisano je: *“Svi su pred zakonom jednaki i svi imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez ikakve diskriminacije“*. Deklaracija je usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 1948., iste godine kada ju je i Norveška potpisala, dok je Hrvatska na sjednici Vlade 12. studenog 2009. donijela Odluku o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima u Narodnim novinama i tek od tada se smatra da je Deklaracija u potpunosti postala obvezujuća u Republici Hrvatskoj.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10) koja je donesena 1950., a stupila je na snagu 1953., predstavlja međunarodni ugovor sukladno kojem su se države članice obvezale osigurati zaštitu temeljnih građanskih i političkih prava i sloboda. Svaka država članica (potpisnica) se obvezala da će osigurati njezinu primjenu u okviru vlastitog pravnog sustava. Nakon što su iscrpljena sva pravna sredstva na nacionalnoj razini, stranke se mogu obratiti Europskom sudu za ljudska prava koji štiti sva prava predviđena Konvencijom, a pojedina država (sud) je to propustila učiniti. Jedan od uvjeta ulaska u Europsku uniju je ratifikacija Konvencije, što je Hrvatska i učinila 1997., dok je Norveška, koja nije u Europskoj uniji, država potpisnica (1950.). Konvencija u čl. 14.1. propisuje zabranu diskriminacije: *„Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost“* (Ibid).

Iako bi ljudska prava trebala biti jednaka za sve, žene ne uživaju jednaku zaštitu, jednak pristup resursima i mogućnostima kao muškarci, stoga je međunarodna zajednica morala razviti posebne instrumente kako bi to promijenila. Tako su Ujedinjeni narodi na 4213. sjednici 31. listopada 2000. donijeli Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Rezoluciju Vijeća sigurnosti UN-a o ženama, miru i sigurnosti (Rezolucija 1325). Upravo navedeni dokumenti štite i promiču ženska prava s ciljem postizanja ravnopravnosti spolova u

pogledu temeljnih ljudskih prava. Prihvaćanjem Konvencije države se obvezuju poduzimati niz mjera za praćenje položaja žena i okončati diskriminaciju žena u svim oblicima. Države koje su prihvatile CEDAW konvenciju nikada ne mogu koristiti kulturu ili vjeru kao izgovor za diskriminaciju žena, primjerice u snagama sigurnosti. Rezolucijom 1325 se Vijeće sigurnosti UN-a po prvi puta odlučilo da je osnaživanje žena i zaštita prava žena pitanje međunarodnog prava i sigurnosti te je odlukom Sjevernoatlantskog vijeća 2007. Rezolucija 1325 implementirana u politiku i sustav NATO-a. Glavne odrednice Rezolucije 1325 (Ured za ravnopravnost spolova, 2000) su:

- poziva zemlje članice da osiguraju povećanu prisutnost žena na svim razinama odlučivanja u nacionalnim, regionalnim i međunarodnim institucijama i mehanizmima za sprječavanje, vođenje i rješavanje sukoba,
- proširenje uloge i doprinosa žena u operacijama Ujedinjenih naroda na terenu, a posebno među vojnim promatračima, civilnoj policiji te osoblju koje se bavi ljudskim pravima i humanitarnim radom (zadaca Glavnog tajnika),
- izražava spremnost da ugradi rodnu perspektivu u mirovne operacije i poziva Glavnog tajnika da osigura, kad god je to moguće, uključivanje komponente roda u operacije na terenu,
- zahtijeva od Glavnog tajnika da osigura zemljama članicama smjernice i materijale za obuku o zaštiti, pravima i posebnim potrebama žena, kao i o važnosti uključivanja žena u sve mirovne operacije i mjere izgradnje mira; poziva zemlje članice da ugrade ove elemente, kao i obuku o podizanju svijesti od opasnosti od HIV/AIDS-a u svoje nacionalne programe obuke za vojno i osoblje civilne policije u pripremi za razmještaj vojnih snaga, te traži da Glavni tajnik osigura da civilno osoblje u mirovnim operacijama prođe sličnu obuku,
- poziva sve aktivno uključene strane da pri pregovorima i dogovorima o implementaciji mira, usvoje rodnu perspektivu,
- poziva sve strane u oružanom sukobu da u potpunosti poštuju međunarodno pravo koje se primjenjuje u zaštiti žena i djevojaka kao civila,

- poziva strane u oružanom sukobu da poduzmu ozbiljne mjere da zaštite žene i djevojke od spolno zasnovanog nasilja, pogotovo silovanja i drugih načina seksualnog nasilja, te svih ostalih oblika nasilja u situacijama oružanoga sukoba,
- naglašava odgovornost svih država da prestanu s nekažnjavanjem te da kazne one koji su odgovorni za genocid, zločine protiv čovječnosti, ratne zločine, uključujući i one koji se odnose na seksualno nasilje nad ženama i djevojkama, te u tom smislu naglašava potrebu isključivanja tih zločina iz odredaba o amnestiji, gdje god je moguće,
- izražava svoju spremnost osigurati da misije Vijeća sigurnosti uzmu u obzir spol i prava žena, uključujući konzultacije s lokalnim i međunarodnim organizacijama žena (Ibid.)

Nakon Rezolucije 1325 uslijedilo je još devet rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a koje se smatraju Agendom za žene, mir i sigurnost.

- CEDAW⁸ (Ured za ravnopravnost spolova, 2000)
 - međunarodni ugovor koji je pravno obvezujući i čije odredbe države moraju provoditi,
 - države su se usuglasile da kako je potrebno usvojiti određene mjere kako bi se spriječila diskriminacija žena u svim njezinim oblicima
- UNSCR 1325⁹ (Ured za ravnopravnost spolova, 2000)
 - podržava doprinos i uključenost žena u rješavanju sukoba, mirovnim procesima i uključenosti u mirovne operacije UN-a te održavanje mira i sigurnosti
- UNSCR 1820¹⁰ (Peace Women, 2008)
 - dopuna UNSCR 1325 prema kojoj seksualno nasilje može dovesti do pogoršanja međunarodnih odnosa,
 - zahtjeva sigurnosni odgovor i uključenost vojne komponente u zaštiti žena
- UNSCR 1888¹¹ (Ured za ravnopravnost spolova, 2000)

⁸ Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

⁹ Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 o ženama, miru i sigurnosti

¹⁰ Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih Naroda 1820 o seksualnom nasilju kao oružju rata

¹¹ Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1888 o borbi protiv seksualnog nasilja nad ženama i djecom u oružanim sukobima

- potiče države članice na provođenje strategije za zaustavljanje korištenja seksualnog nasilja kao ratne taktike,
- imenuje posebnog predstavnika glavnog tajnika za seksualno nasilje u sukobima,
- daje smjernice za primjenu UNSCR 1820,
- identificira seksualno nasilje kao kriterij za ciljane sankcije UN-a što znači da akcije vojske u operacijama, u vezi sa izvješćivanjem i odgovorom na seksualno nasilje povezano sa sukobom, može dovesti do pojedinačnih sankcija
- UNSCR 1889 (Ured za ravnopravnost spolova, 2000)
 - obvezuje Vijeće sigurnosti na razvoj globalnih pokazatelja za praćenje i nadzor provedbe UNSCR 1325,
 - podržava integraciju rodne perspektive u vojnom planiranju mirovnih operacija
- UNSCR 1960 (Peace Women, 2010)
 - osuđuje raširenu i sustavnu uporabu seksualnog nasilja,
 - obvezuje glavnog tajnika UN-a na razvoj sustava prijavljivanja seksualnog nasilja, uključujući i crnu listu počinitelja (popis se ažurira svake godine na temelju informacija s terena, što se do sada se pokazalo kao jako dobro motivacijsko sredstvo za vlade i vojne aktere kod poduzimanja mjera za sprječavanje seksualnog nasilja),
 - Rezolucijom je predviđeno strateško, koordinirano i pravodobno prikupljanje informacija za Vijeće sigurnosti te izvješćivanje Vijeća sigurnosti o seksualnom nasilju u sukobima, a zemlje su pozvane da utvrde posebne, vremenski ograničene obveze s ciljem rješavanja tog pitanja
- UNSCR 2016 (UNSC, 2011)
 - ima za cilj ojačati napore za okončanje nekažnjavanja seksualnog nasilja koje pogađa žene ali i muškarce,
 - naglašava da je sudjelovanje žena ključno za svaki odgovor na prevenciju i zaštitu,
 - poziva na angažiranje većeg broja savjetnika za rodna pitanja

- UNSCR 2122 (UNSC, 2013)
 - fokusiranje na uključenost žena u programe mira i sigurnosti, a odgovornost je na Vijeću sigurnosti UN-a, UN-u, državama članicama UN-a te uključivanje civilnog društva,
 - podržava daljnji razvoj ekspertize unutar mirovnih misija, razvoj i primjenu stručnog znanja, poboljšanje pristupa pravodobnim, informacijama o utjecaju sukoba na žene i sudjelovanje žena u rješavanju sukoba te analizu dobivenih informacija,
 - ekonomsko osnaženje žena doprinosi stabilizaciji društva nakon sukoba
- UNSCR 2242 (UNSC, 2015)
 - osigurava da određena rodna ekspertiza i rodna analizu budu temelj planiranja, izvršenja i evaluacije mirovnih misija,
 - poziva na povećanje broja žena na vodećim položajima za sprječavanje sukoba i mirovnim operacijama,
 - potiče sudjelovanje žena u aktivnostima suzbijanja terorizma i nasilnog ekstremizma, utjecaju klimatskih promjena i pandemija,
 - stvorena je Neformalna skupina stručnjaka za žene, mir i sigurnost kako bi se dosljedno provodile odredbe ranijih rezolucija
- UNSCR 2467 (Myrttinen, Shepherd i Wright, 2020: 12)
 - povećava posljedice za one koje počine, zapovjede ili odobre počinjenje djela seksualnog nasilja,
 - dopušta Vijeću sigurnosti korištenje sankcija za počinitelje seksualnog nasilja,
 - potvrđuje da je osnaživanje položaja žena ključno za suzbijanje seksualnog nasilja
- UNSCR 2493 (Myrttinen, Shepherd i Wright, 2020: 12)
 - potiče države da se obvežu na provedbu ranije navedenih devet rezolucija i promicanje ženskih prava

Iz svega proizlazi da se UN-ova agenda za žene, mir i sigurnost temelji na četiri načela, a to su:

- Načelo sudjelovanja – iz vojne perspektive ovo načelo znači da se mora osigurati i povećati zastupljenost žena na visokim položajima kao donositeljima odluka te da žene (i djevojke) moraju biti uključene u razvoj vojnih operacija na način da djeluju kao savjetnice ženama ili ženskim grupama. Načelo obuhvaća i sudjelovanje žena u operacijama potpore miru, održavanju mira te mirovnim pregovorima za koje je dokazano da povećava održivost i kvalitetu mira.
- Načelo zaštite – radi se o osiguranju sigurnosnog zbrinjavanja (zaštite) žena (djevojčica). Primjer je prevencija seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja koja je više usmjeren na žene nego na muškarce.
- Načelo prevencije – vojni akteri moraju obratiti pozornost na ulogu žena u sprječavanju izbijanja i eskalacije sukoba. Način na koji se to postiže je praćenje stanja ljudskim prava žena u području djelovanja. Povijest nas je naučila da kršenje ljudskih prava žena djeluje kao rani pokazatelj upozorenja za izbijanje sukoba i neprijateljstva.
- Načelo pomoći i oporavka – treba razmotriti rodno osjetljive humanitarne programe nakon katastrofa i izvanrednih situacija. Posebnu pozornost ovdje treba obratiti na zajednice sa najranjivijima, što uključuje ali nije ograničeno, na žene i djecu koja su raseljena, osobe sa invaliditetom i potrebe žena u tranziciji tijekom procesa demobilizacije, razoružanja i reintegracije (Myrntinen, Shepherd i Wright, 2020: 13).

Odlukom NATO-a iz 2007. o implementaciji i prihvaćanju Rezolucije 1325 i gore navedenih srodnih rezolucija, države članice su trebale smjernice odnosno kodeks ponašanja kako bi se krenulo u integraciju rodni perspektiva u NATO-ovoj zapovjednoj strukturi te ostalim razinama djelovanja. Upravo je to razlog donošenja smjernica pod nazivom BI– strateške zapovijedi Direktiva 40-1¹². „BI“ (The Building Integrity Programme) u nazivu smjernica označava program izgradnje integriteta u strateškom zapovjedništvu. U Direktivi se pojašnjava

¹² eng. Bi-Strategic Command Directive 40-1

uloga savjetnika za ravnopravnost spolova (Gender Advisors - GENAD)¹³, savjetnika na terenu (Gender Field Advisors - GFA)¹⁴ i pozicije središnjih rodnih savjetnika (Gender Focal Points - GFP)¹⁵. GENAD, GFA i GFP su povezani na terenu i u svome djelovanju te surađuju na ostvarivanju cilja Direktive (povećanje broj žena na terenu, educiranje o rodnoj osjetljivosti te povećanju uloge žena na svim razinama u organizaciji) (BI-SCD 040-001, 2021:13).

Načelo nediskriminacije žena u pitanjima rada i zapošljavanja potvrđuje se i u drugim međunarodnim instrumentima: Preporuka 1700. (2005.) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o diskriminaciji žena kao radne snage i na radnom mjestu, Direktiva Europskog vijeća o primjeni načela jednakog tretmana muškaraca i žena glede pristupa zapošljavanju, stručnoj edukaciji i promicanju, te uvjetima rada (usvojena 2006.) i Preporuka Vijeća Europe 1742. (2006.) o ljudskim pravima pripadnika oružanih snaga.

U Republici Hrvatskoj 2008. je donesen Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, broj 85/08 i 112/12) koji zabranjuje bilo kakvu vrstu i bilo kakav oblik diskriminacije odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe na osnovi rase, etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere i tako dalje.

Nešto ranije od prethodnog zakona donesen je Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“, broj 82/08 i 69/17) koji definira i uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce.

Kada govorimo o zaštiti žena od diskriminacije u oružanim snagama, osim što je Republika Hrvatska prihvatila ranije navedene rezolucije i zakone, Zakon o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 73/13, 75/15, 50/16, 30/18 i 125/19, u daljnjem tekstu: Zakon o službi) u članku 12. stavku 3. i 4. propisuje:

„(3) U obavljanju službe vojne osobe, službenici i namještenici dužni su jednako i pravedno postupati prema podređenima i drugim osobama, bez obzira na njihovu rasnu pripadnost, političko uvjerenje, spol, bračni ili obiteljski status, spolnu orijentaciju, dob ili etničko podrijetlo te im omogućiti jednake uvjete za napredovanje, profesionalni razvoj, nagrađivanje i pravnu zaštitu.

¹³ Savjetnici koji rade na terenu s vojskom i zapovjednicima te im pomažu prilikom postupanja u kritičnim situacijama, kako se odnositi prema vojnicima suprotnog spola, sudjeluju u edukacijama i obukama, pomažu u komunikaciji s ženskim žrtvama sukoba, u ispitivanju te pristupu ljudima koji su pretrpjeli traume; rade na strateškoj i operativnoj razini (BI-SCD 040-001, Annex B).

¹⁴ Savjetnici koji se bave analizom i istraživanjima provode li zapovjednici aktivnosti koje su u skladu s rezolucijama i Direktivom 40-1, održavaju komunikaciju s GENAD-om, djeluju na operativnoj i taktičkoj razini

¹⁵ Osoblje koje je integrirano u vojnu jedinicu te osiguravaju da rodna perspektiva bude u potpunosti implementirana u zadatke i misije (BI-SCD 040-001, Annex B).

(4) Vojna osoba kojoj je povrijeđeno dostojanstvo, a osobito ako je seksualno uznemiravana ili zlostavljana ima pravo obratiti se Odboru za ravnopravnost spolova ili Odboru za zaštitu dostojanstva vojne osobe.“

Zakonom o obrani („Narodne novine“, broj 73/13, 75/15, 27/16, 110/17, 30/18 i 70/19) u članku 40. stavku 3. propisano je: „(3) *Pripadnici Oružanih snaga izjednačeni su u ostvarivanju prava i dužnosti neovisno o njihovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.“*

Ministarstvo obrane je također imenovalo i koordinatoricu za ravnopravnost spolova. Temeljna zadaća koordinatorice je koordiniranje provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova te suradnja sa Uredom za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske (MORH, 2022).

Vlada Republike Hrvatske je 2019. donijela novi Nacionalni akcijski plan (NAP) provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 o ženama, miru i sigurnosti te srodnih rezolucija koje su navedene gore u tekstu. Plan je to koji obuhvaća razdoblje od 2019. do 2023. dok je prethodni (prvi) obuhvaćao razdoblje od 2011. do 2014. NAP-om se pruža okvir za koordinirano i strukturirano djelovanje Republike Hrvatske u provedbi Programa za žene, mir i sigurnost kako na nacionalnoj tako i na vanjskopolitičkoj razini. Dok se na nacionalnoj razini stavlja fokus na jačanje interesa i unaprjeđenje sposobnosti sudionika i javnosti za primjenu rodno osjetljivog pristupa sigurnosti, na vanjskopolitičkoj (međunarodnoj) razini se jača položaj i uloga žena u diplomaciji, obrambeno-sigurnosnom sektoru i politici mjera za povećanje zastupljenosti žena a najviše na vodećim položajima (Ured za ravnopravnost spolova, 2019).

Kraljevina Norveška je 1978. donijela Zakon br. 45 o ravnopravnosti spolova (Natlex database, 2022), gdje se u članku 1. navodi kako žene i muškarci imaju jednake mogućnosti u obrazovanju, zapošljavanju te kulturnom i profesionalnom napredovanju. Sukladno Zakonu, ukoliko dođe do potrebe za drugačijim postupanjem prema ženama ili muškarcima, kralj izdaje propis. Prilikom zapošljavanja, ne smije se praviti razlika između muškarca i žene (članak 4.). Ukoliko dođe do povrede prava koja su predviđena ovim Zakonom, kralj imenuje Vijeće za ravnopravnost spolova. Kralj također imenuje pravobranitelja za ravnopravnost spolova i Odbor

za žalbe (za ravnopravnost spolova). U slučaju povrede odredbi Zakona, predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora (Natlex database, 2022).

Norveški parlament je 2002. izmijenio Zakon br. 45, ali cilj „novog“ Zakona o ravnopravnosti spolova, koji se temelji na zakonu iz 1978., je i dalje ostao isti; promicanje ravnopravnosti spolova s posebnim naglaskom na ravnopravnost žena.

Ranije spomenutu Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Norveška je ratificirala 1981. te se samim time obvezala kako će poštivati njezine odredbe. Dodatni protokol uz UN-ovu Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena usvojen je 6. listopada 1999., a Norveška ga je ratificirala 5. ožujka 2002. te je implementiran u norveško zakonodavstvo (OHCHR, 2003). Zakon o ravnopravnosti i zabrani diskriminacije (Zakon o ravnopravnosti i suzbijanju diskriminacije) stupio je na snagu 1. siječnja 2018. godine. Zakon zamjenjuje dosadašnja četiri zakona koji su uveli zaštitu od diskriminacije na temelju spola, nacionalne pripadnosti, invaliditeta i seksualnu orijentaciju, rodni identitet i rodno izražavanje. Navedenim zakonom su obuhvaćeni i muškarci i žene, iako je u članku 1. propisano kako je poseban cilj Zakona poboljšati položaj žena (Lovdata, 2018).

Zakon o pravobranitelju za ravnopravnosti i suzbijanje diskriminacije i Sudu za borbu protiv diskriminacije je stupio na snagu 2018. Zakonom se ojačava uloga pravobranitelja kao izvršnog tijela te se istovremeno osigurava učinkovitija provedba propisa protiv diskriminacije kroz uspostavu Suda. Sudu je, temeljem ovog zakona, omogućeno da rješava slučajeve seksualnog uznemiravanja (Ldo, 2018).

2.3. Iskustva članica NATO-a

U Kopenhagenu je 1961., pod inicijativom Danske, održana prva NATO-ova konferencija viših časnica s delegatima iz Danske, Nizozemske, Norveške, Ujedinjenog Kraljevstva i SAD-a. Na konferenciji je odlučeno kako će se, osim češćeg održavanja, ubuduće posebna pažnja obratiti na status, zapošljavanje i mogućnosti karijere žena u oružanim snagama. Sukladno dogovoru kako će se konferencije ovakve tematike češće održavati, sljedeća konferencija je održana pet godina kasnije, a na konferenciji 1973. je formiran ad hoc Odbor za žene u NATO snagama u Bruxellesu. Delegati su usvojili rezoluciju kako bi žene trebale imati priliku obavljati sve dužnosti, osim u borbi, gdje bi njihovo zapošljavanje (djelovanje) trebalo

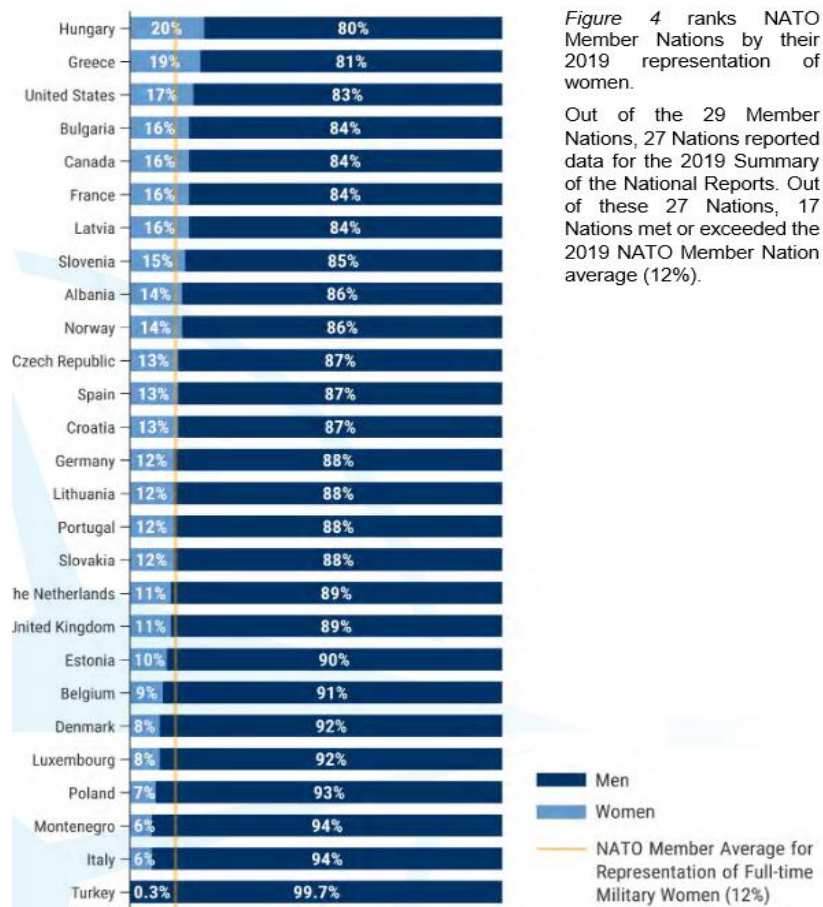
odrediti nacionalnom politikom. Kako bi unaprijedili svoj rad, 1997. Vojni odbor je odobrio osnivanje savjetodavnog tijela pod nazivom Odbor za žene u NATO snagama (The Office on Women in the NATO Forces – OWINF) koji je osnovan godinu dana kasnije. Zadaća Odbora je poboljšanje položaja i integracija žena u NATO snagama te provedba Rezolucije 1325. Odbor i Ured su 2009. preimenovani u NATO Odbor za rodnu perspektivu (NATO Committee on Gender Perspectives – NCGP) i NATO Ured rodnu perspektivu (NATO Office on Gender Perspectives – NOGP). Uloga NCPG je savjetovanje vojnog vodstva NATO-a i država članica o rodnim pitanjima, promicanje rodno osviještene politike te suradnja sa organizacijama koja se bave istom tematikom (NATO, 2010). Godine 2014. naziv NOGP ponovno je promijenjen i novi naziv mu je u Ured savjetnika za ravnopravnost spolova Međunarodnog vojnog osoblja (International Military Staff Office of the Gender Advisor - IMS GENAD Office). Oba tijela imaju savjetodavnu ulogu i glavna zadaća im je, osim savjetovanja, razmjena informacija vezanih za rodna pitanja među državama članicama (NATO, 2022).

Različita su iskustva država članica NATO-a u zastupljenosti žena u oružanim snagama i njihovo „otvaranje vrata“ ženskoj populaciji. Države koje to jako sporo čine su Bugarska i Turska, dok je Grčka započela s regrutacijom žena još 1979., Španjolska 1988., a Francuska je još sedamdesetih godina žene izjednačila s muškim kolegama (NATO, 2002). Žene u Portugalu se mogu prijaviti u sve rodove vojske, ali još nije zabilježen slučaj da je žena postala pripadnica marinaca ili specijalaca (NATO, 2002). Po činovima, država koja je daleko ispred svih je Francuska u kojoj ima 18 generalica. Za usporedbu u Hrvatskoj je, trenutno, samo jedna generalica, međutim postoje države u kojima nema žena s najvišim činovima. Slovenija je u razdoblju 2018.-2020. po prvi puta imala ženu načelnicu Generalštaba vojske, general bojnicu Alenku Ermenc (Knežević, 2015).

Kako bi se jednostavnije mogla pratiti učinkovitost rodne perspektive, od 2014. svaka država članica/partner je preuzela univerzalni upitnik na koji su morale odgovoriti. Svrha upitnika, odnosno dobivenih rezultata, je komparativna analiza podataka kako bi se na transparentan način dala povratna informacijama o napretku svake države po pitanju zastupljenosti žena i muškaraca u oružanim snagama (NATO, 2019: 7). Upravo zbog toga jednom godišnje, od 2014., sve države članice i zemlje partneri NATO-a dostavljaju Nacionalna izvješća o rodnim perspektivama Sažetak tih izvješća objavljuje se u dokumentu pod nazivom

The Summary of the National Reports of NATO Member and Partner Nations to the NATO Committee on Gender Perspectives/NCGP. Zadnje javno dostupno izvješće je za 2019. kada je postotak žena bio 12%.

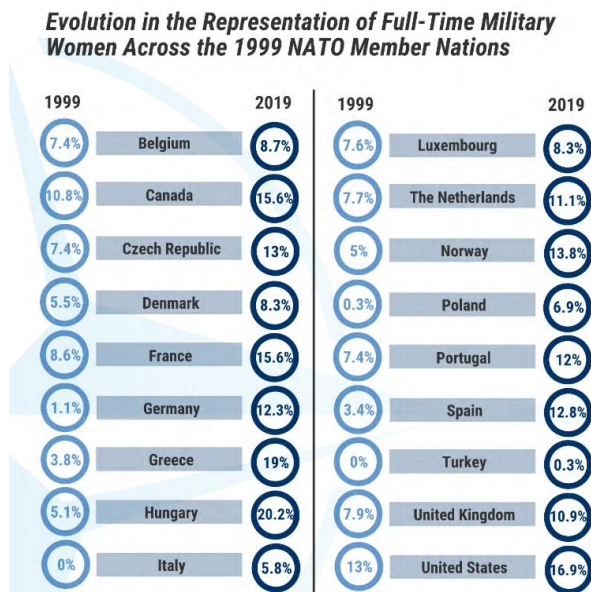
Slika 1.: Postotak žena i muškaraca u vojsci sa punim radnim vremenom u zemljama članicama NATO-a u 2019.

Izvor: NATO Summary of the National Reports, 2019.

Sukladno Slici 1., vidljivo je kako 2019. Mađarska ima najveći postotak žena u oružanim snagama od svih država članica NATO-a, a ukupno 17 država je iznad prosjeka, među kojima su i Hrvatska i Norveška. Izvješće za 2019. je predalo 27 od 29 država iz čega proizlazi prosjek od 12%, što je za 1 % više nego prethodne godine.

Slika 2.: Zastupljenost žena u razdoblju 1999.-2019.

Izvor: NATO Summary of the National Reports, 2019.

Promatrajući Sliku 2., Norveška ima porast u zastupljenosti žena u oružanim snagama gdje je sa 5% u 1999. taj postotak 2019. bio znatno veći, odnosno 13,8%. Budući da je Hrvatska članica NATO-a od 2009., analiza za nju po ovoj temi u izvješću nije dostupna.

Slika 3.: Zastupljenost žena u pričuvnom sastavu oružanih snaga

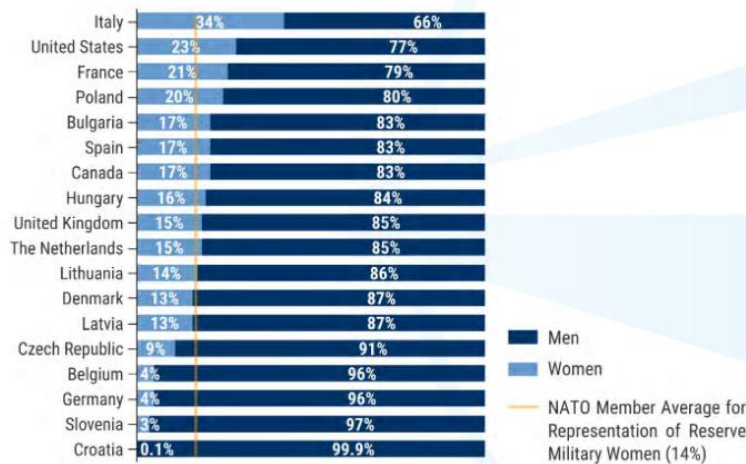

Figure 11: Ranking of NATO Member Nations Based on their Representation of Reserve Military Women in 2019

Izvor: NATO Summary of the National Reports, 2019.

Nešto veća zastupljenost žena je u pričuvnom sastavu gdje je prosjek 2019. bio 14% (Slika 3.). Uvjerljivo prvo mjesto zauzima Italija s 34%, Hrvatska je na posljednjem mjestu s 0,1% zastupljenosti žena u pričuvnom sastavu oružanih snaga, dok podaci za Norvešku nisu dostupni.

Slika 4.: Zastupljenost žena u NATO operacijama u 2019.

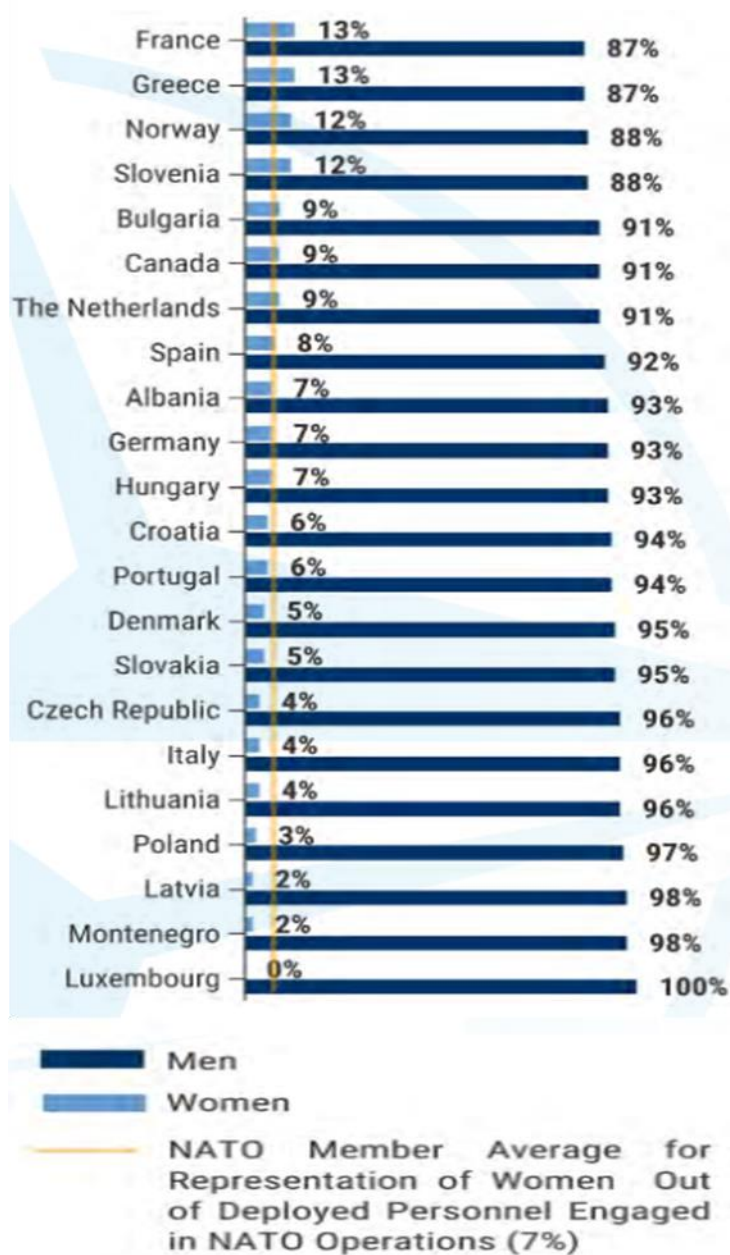

Figure 9: Ranking of NATO Member Nations Based on their Representation of Women Engaged in NATO Operations in 2019

Izvor: NATO Summary of the National Reports, 2019.

Žene također sudjeluju u NATO operacijama gdje njihova zastupljenost u prosjeku iznosi 7% (Slika 4.). Prema podacima iz 2019., a sukladno dostavljenim izvješćima, Norveška prati NATO prosjek sa zastupljenošću žena u NATO operacijama sa 12%, dok je Hrvatska na sredini tablice sa 6% i nije u navedenom prosjeku, što je i vidljivo na Slici 4.

2.4. Izazovi

Svaka država je ispred sebe postavila izazov kada je odlučila omogućiti ženama pristup oružanim snagama. Iako se uključiti žene u oružane snage čini jednostavnim, to je i više nego izazovan posao koji nikada ne prestaje. Žene u oružanim snagama i „premise oružanih snaga kao muške domene i paradigme muškarac – ratnik“ (Galović i Domjančić, 2021: 19) je ono što predstavlja izazov. Različita su stajališta kada se govori o ženama u oružanim snagama; od zastupnika ekstremnog stajališta, zatim onih koji prihvaćaju žene u nekim područjima do onih koji prihvaćaju punu integraciju žena. Zastupnici ekstremnog stajališta su u potpunosti protiv žena u vojsci jer perspektivu roda vide na način da muškarce poistovjećuju s moći, agresijom, fizičkom snagom i dominacijom, a žene s nemoći, miroljubivošću, slabošću i pokornošću (Carreires, 2010, cit. prema Galović i Domjančić, 2021: 19). Na drugoj strani su oni koji vjeruju da žene predstavljaju opasnost za vojnu spremnost. Oni prisutnost žena u vojsci gledaju kao ugrožavanje učinkovitosti snaga, njihov pristup borbenim funkcijama smatraju rizikom za sigurnost nacije jer „primarna funkcija američkih oružanih službi je pružanje zajedničke obrane – ne ispravljanje uočenih socijalnih i spolnih nejednakosti u našem društvu“ (Carreires, 2010: 261 prema Galović i Domjančić, 2021: 19). Galović i Domjančić navode kako argumenti koji se najčešće koriste pri protivljenju integraciji žena u oružanim snagama su fizička snaga te da prisutnost žena utječe na muško povezivanje, odnosno da bi to predstavljalo prijetnju učinkovitosti (Carreires, 2010 prema Galović i Domjančić 2021: 19). Na kraju imamo paradoks da se argumenti koji su se prije koristili za isključivanje žena iz vojne službe sada koriste za njihovo uključivanje (nježna priroda žena, miroljubivost, sposobnost kontroliranja agresije i pomirljiv stav), odnosno da bi vojske u budućnosti mogle htjeti žene iz istih razloga zbog kojih su ih odbijale u prošlosti (Carreiras, 2010 prema Galović i Domjančić, 2021: 19).

Kada govorimo o Republici Hrvatskoj, ulaskom u sustav oružnih snaga i tijekom karijere, djelatne vojne osobe imaju provjere tjelesne spremnosti¹⁶. Člankom 2. Zakona o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 73/13, 75/15, 50/16, 30/18 i 125/19, u daljnjem tekstu: Zakon o službi) propisano je: „Izrazi u ovom Zakonu koji imaju rodno značenje i bez obzira koriste li se u muškom ili ženskom rodu odnose se jednako na muški i ženski rod.“. Iščitavajući Pravilnik o utvrđivanju zdravstvenih, psihičkih, tjelesnih i sigurnosnih uvjeta za prijam u službu u Oružane snage Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 13/14, 134/15 i 138/15 – Ispravak, u daljnjem tekstu: Pravilnik), koji je donesen na temelju Zakona o službi, vidljivo je kako je isti pisan isključivo u muškom rodu, odnosno navedena odredba iz članka 2. Zakona o službi nije implementirana u isti. Ovisno o ustrojstvenoj jedinici u kojoj jesu, provjere se vrše jedanput do dvaput godišnje. Norme koje se moraju zadovoljiti pri provjeri tjelesne spremnosti propisane su Uputama za provjeru i kriterijima za ocjenjivanje tjelesne spremnosti kandidata - Prilog 15 Pravilnika.

Tablica 1: Norme za provjeru tjelesne spremnosti (RH)

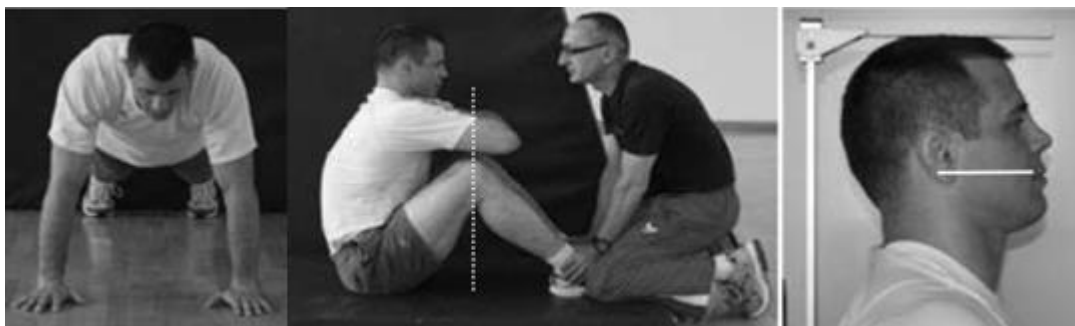
32-36	TRČANJE 3200m	PREGIBI TIJELA*	SKLEKOVI*
MUŠKARCI	17:42 minuta	40 ponavljanja	35 ponavljanja
ŽENE	21:42 minuta	40 ponavljanja	15 ponavljanja

*ponavljanja u vremenskom ograničenju od 2 minute

Prema podacima koji su preuzeti iz Priloga 15 Pravilnika, norme se odnose na dobnu starost 32-36 godina, a zadovoljavanjem navedenih normi kandidat ostvaruje 60 bodova po vježbi. Ukupan zbroj bodova ne smije biti manji od 180 jer kandidat tada ne zadovoljava na provjerama tjelesne spremnosti te neće dobiti prolaznu ocjenu.

¹⁶ Članak 20.a Zakona o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske („Narodne novine 73/13, 75/15, 50/16, 30/18 i 125/19) propisuje kako je djelatna vojna osoba dužna održavati zahtijevanu razinu tjelesne spremnosti dok su kriteriji i postupak provjere propisani Pravilnikom o utvrđivanju zdravstvenih, psihičkih, tjelesnih i sigurnosnih uvjeta za prijam u službu u Oružane snage Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 13/14, 134/15 i 138/18 – Ispravak)

Slika br.5.: Primjer fotografija izvođenja vježbi (RH)

Izvor: Pravilnik o utvrđivanju zdravstvenih, psihičkih, tjelesnih i sigurnosnih uvjeta za prijam u službu u Oružane snage Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 13/14, 134/15 i 138/15 – Ispravak) – Prilog 15

Na slici br. 5. slikovito je prikazan pravilan način izvođenja vježbi te je znakovito da su na svim prikazanim fotografijama muškarci, a žene su također obavezne izvoditi iste vježbe prilikom testiranja.

U oružanim snagama Kraljevine Norveške se također provode provjere tjelesne spremnosti, a postupak je propisan Pravilnikom o provjeri tjelesne spremnosti u norveškim oružanim snagama¹⁷. Za razliku od Republike Hrvatske gdje se mora postići minimalno 60 bodova po disciplini kako bi se zadovoljilo na testiranju, u Kraljevini Norveškoj postoji ljestvica od 0 do 6, a minimalni standard koji se mora zadovoljiti je 2.

Tablica 2: Norme za provjeru tjelesne spremnosti (NOR)

do 34 godine	TRČANJE 3000m	BACANJE MEDICINSKE LOPTE	SKOK U DALJ S MJESTA	ZGIBOVI
MUŠKARCI	15:00 minuta	4,1 metar	2,05 metra	4 ponavljanja
ŽENE	16:30 minuta	2,9 metara	1,70 metara	5 ponavljanja

Prema podacima koji su preuzeti iz Pravilnika o provjeri tjelesne spremnosti, norme se odnose na dobnu starost do 34 godine te su prikazani minimalni rezultati koji se moraju postići kako bi se zadovoljilo na provjerama tjelesne spremnosti (Kirknes i Aandstad, 2016: 25).

¹⁷ eng. Physical fitness tests and employment standards in the Norwegian Armed Forces

Slika br. 6. Primjer fotografija izvođenja vježbi (NOR)

Izvor: New physical fitness tests and employment standards in the Norwegian Armed Forces, 2016.

Za razliku od Hrvatske, Norveška u propisima koji se odnose na provjeru tjelesne spremnosti podjednako slikovito prikazuje i muškarce i žene.

Izazovi s kojima se sve države susreću su česta diskriminacija, slučajevi seksualnog i spolnog uznemiravanja te nasilja. Sukladno članku 8. stavku 2. Zakona o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“, broj 82/08 i 69/17) propisano je kako je uznemiravanje „*svako neželjeno ponašanje uvjetovano spolom osobe, koje ima za cilj ili koje stvarno predstavlja povredu osobnog dostojanstva i koje stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje*“. Prema istom članku u stavku 3. definirano je spolno uznemiravanje koje osim gore navedene definicije obuhvaća i „*svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi*“. Ovo je veliki izazov s kojim se susreću oružane snage te je ujedno i razlog zašto žene napuštaju oružane snage. S druge strane, malo je žena koje će prijaviti ovakvu vrstu zlostavljanja zbog straha od osude ostalih kolega ili smatraju da će to negativno utjecati na njihovu karijeru.

Slika br.7.: Broj prijave neželjenog ponašanja

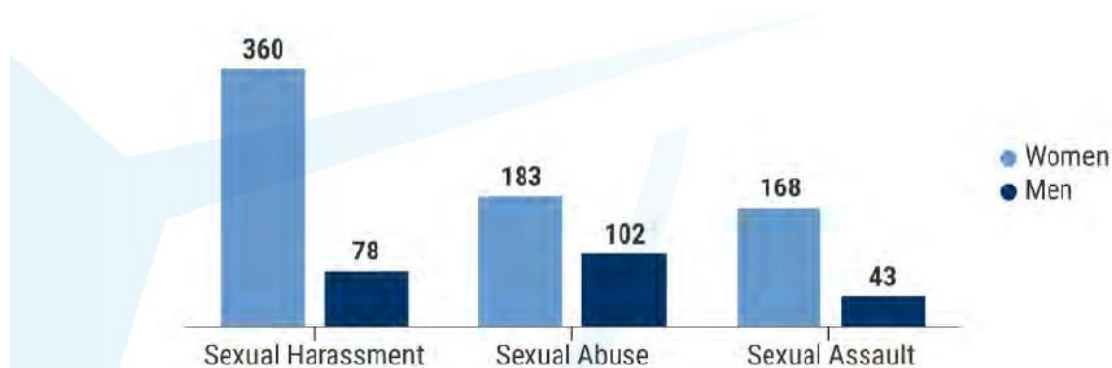

Figure 4: Number of Incidents of Unwanted Sexual Behaviour Reported by Women and Men in NATO Member Nations in 2019

Izvor: NATO Summary of the National Reports, 2019.

Sukladno Nacionalnom izvješću o rodnoj perspektivi iz 2019., 17 od 26 država je prijavilo incidente seksualnog uznemiravanja, zlostavljanja i/ili napada. Prijavljena su ukupno 934 slučaja od kojih je 711 slučaj prijavljen od strane žena, dok su 223 slučaja prijavljena od strane muškaraca (Slika br.7.). Najčešći prijavljivani slučajevi (438) su bili oni seksualnog uznemiravanja (NATO, 2019: 103). Prema navedenom izvješću, u Norveškoj su zabilježeni slučajevi zlostavljanja, ali u Nacionalnom izvješću nije naznačen njihov broj (NATO, 2019: 103).

3. POLOŽAJ ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA REPUBLIKE HRVATSKE

Osim muškaraca i žene su sudjelovale u Domovinskom ratu. Podatak o broju žena koji je sudjelovao u ratu se razlikuje; 14 443 žena, od kojih je 766 poginulih i 1973 ranjenih pripadnica OSRH (Dukić 2002, prema Stanić i Mravak, 2012: 12), dok postoje i podaci koji govore o 23 080 sudionica što bi iznosilo 5% od ukupnog broja branitelja (Stanić i Mravak, 2012: 12). Žene u Domovinskom ratu nisu imale svoju postrojbu, ali nije bilo postrojbe u kojoj nije bilo žena, koje nisu bile vojni obveznici čime je njihov doprinos još važniji (Pavić, 2019).

Zašto se uloga žena u Domovinskom ratu ne spominje toliko, odnosno, zašto se žene nisu toliko eksponirale? Nekoliko je razloga za navedeno, od toga da su one i danas dio sustava, da rade za NATO ili UN ili se jednostavno ne žele prisjećati toga razdoblja koje je za većinu njih, bilo i još uvijek jest, bolno (Macan, 2021).

Posljedice Domovinskog rata nisu samo stradali, ranjeni i nestali nego i različite bolesti te poremećaji. Jedan od poremećaja je posttraumatski stresni poremećaj poznatiji kao PTSP. Ovaj poremećaj nije „rezerviran“ samo za muškarce, ali tek je neznatan broj zabilježenih slučajeva kod žena. Osim što se i same bore s ovim poremećajem, također su žrtve svojih oboljelih muževa, braće i poznanika, kroz obiteljsko, ali i druge vrste nasilja. O točnim brojkama oboljelih od PTSP-a se ne može govoriti jer registar koji evidentira samo oboljele od PTSP-a ne postoji u Republici Hrvatskoj. Oboljeli se vode u drugim registrima kao što je Registar osoba s invaliditetom. Prema podacima koji se vode u navedenom registru, 25 138 je muškaraca te 1355 žena s PTSP-om (Malbaša, 2021).

Žene su također odigrale veliku ulogu u poslijeratnoj obnovi, uspostavi povjerenja i pomirbe, osobito tijekom procesa mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja pod okriljem UN-ove Prijelazne uprave za istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem (UNTAES), koja se smatra najuspješnijom mirovnom misijom UN-a u povijesti i primjer kako se sukobi mogu razriješiti na miran način. Ovdje treba svakako spomenuti Vesnu Škare-Ožbolt budući da je imala glavnu ulogu u navedenom procesu.

Prema zadnjim podacima (2022.) koji su dostupni na službenim stranicama Ministarstva obrane, udio žena na voditeljskim i zapovjednim dužnostima u Ministarstvu obrane (MORH) i

Oružanim snagama (OSRH) iznosi 12,14% (slika br.8.), a udio žena u kategoriji djelatnih vojnih osoba 13,86% (slika br.9.).

Slika br.8.: Zastupljenost voditeljskih i zapovjednih dužnosti po spolu (RH)

	Muškarci	Žene
MORH	64,47 %	35,53 %
OSRH	89,41 %	10,59%
UKUPNO	87,86 %	12,14 %

Izvor: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, 2022.

Slika br.9.: Analiza po spolu (RH)

Kategorija	Muškarci	Žene
Državni dužnosnici	100,00 %	0,00 %
Djelatne vojne osobe	86,14%	13,86 %
Državni službenici	29,56 %	70,44 %
Državni namještenici	72,66 %	27,34 %

Izvor: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, 2022.

Udio žena koje su sudjelovale u međunarodnim misijama i operacijama potpore miru (UN, NATO i EU) u 2019. iznosio je 6%. Za sudjelovanje u mirovnim misijama UN-a usvojeni su dopunski kriteriji s ciljem povećanja zastupljenosti broja žena u mirovnim misijama UN-a.

Omogućena je prijava časnica nižeg čina od standardnog kriterija, kao i mogućnost prijave časnice na skraćenu rotaciju u trajanju od šest mjeseci umjesto standardne godine dana ako je časnica majka djeteta mlađeg od sedam godina. Također, edukacija o nasilju nad ženama i djecom u područjima sukoba sastavni je dio obuke pripadnika Hrvatske vojske prije upućivanja u međunarodne misije i operacije (Butorac, 2020.).

Rodna ravnopravnost, nulta stopa tolerancije za sve oblike rodno uvjetovanog nasilja i omalovažavanje u temeljima je Hrvatske vojske, a svako ponašanje suprotno navedenom strogo je zabranjeno. U prilog tome govori i Zakon o službi u kojem se u članku 175. stavku 3. podstavku 23. i 24. navodi „postupak kojim se vrijeđa dostojanstvo po spolu, vjeri, naciji ili boji kože“ i „seksualno zlostavljanje ili uznemiravanje“ kao stegovne prijestupe koji su kažnjivi po navedenom Zakonu. Također ne smijemo zaboraviti kako je istim Zakonom u članku 4. predviđeno da vojna osoba kojoj je povrijeđeno dostojanstvo, a osobito ako je seksualno uznemiravana ili zlostavljana, ima pravo obratiti se Odboru za ravnopravnost spolova ili Odboru za zaštitu dostojanstva vojne osobe. Osim toga, sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“, broj 82/08 i 69/17), u Ministarstvu obrane imenovana je koordinatrica za ravnopravnost spolova kojoj je temeljna zadaća koordiniranje provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova ali, naravno, i suradnja sa Uredom za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.

U području obuke/izobrazbe MORH je uspostavio izvrsnu suradnju s Nordijskim centrom za rodna pitanja u vojnim operacijama (NCGM)¹⁸ i RACIVAC-om (Centrom za sigurnosnu suradnju), u provedbi Tečaja za instruktore iz područja rodne perspektive (Gender Training of Trainers Course), koji se od 2014. godine održava u Hrvatskoj. NCGM je NATO-ov ugovoreni nositelj razvoja i provedbe aktivnosti obuke/izobrazbe u području rodne tematike, odnosno rodne perspektive u vojnim operacijama (Stanković, 2022).

Od 2015. godine, OSRH upućuju časnice na mjesto savjetnika (mentora) za obuku žena u Specijalnim snagama Afganistanske vojske (ANA SOF) u okviru NATO vođene operacije Resolute Support Mission (RSM) u Afganistanu, kao dio sastava HRVCON Special Operations Advisory Team – SOAT (Hrvatski sabor, 2020.).

¹⁸ eng. Nordic Centre for Gender in Military Operations

MORH i OSRH provodili su i niz drugih aktivnosti kojima su pridonosili jačanju nacionalnih mjera na svim razinama – od sudjelovanja žena u odlučivanju i mirovnim procesima, kroz provedbu obrazovanja o ravnopravnosti spolova u izgradnji i očuvanju mira te sveobuhvatnoj zaštiti žena tijekom i nakon sukoba.

U okviru priprema i osposobljavanja za sudjelovanje u mirovnim operacijama, od 2005. se uvode posebni UN-ovi programi obuke koji uz rodna pitanja, uključuju i tematiku seksualnog nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja te široko područje ljudskih prava i zaštite prava djece. Edukacija obuhvaća, između ostalog, UN-ove tečajeve za vojne promatrače (UNMOC) i tečajeve o civilno vojnim odnosima (CIMIC), kao i obuku o kulturnoj različitosti kako bi se ukazalo na specifični položaj žena u područjima na koje se upućuju sudionici/ce mirovnih operacija. Sve navedeno je u skladu sa ranije navedenom Rezolucijom 1325 (Ured za ravnopravnost spolova, 2019).

Jedan od projekata kojem se Republika Hrvatska priključila, unutar ove Rezolucije, je projekt „Osnaživanja žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske“. Radi se o projektu kojim se želi ojačati uloga i položaj žena u obrambenom sektoru, financiran od strane Vlade SAD-a, a začetnica i voditeljica projekata koji je trajao godinu dana (2020.-2021.) je Irena Petrijevcin Vuksanović. Projekt je specifičan jer je došlo do suradnje Ministarstva unutarnjih poslova, Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Ministarstva obrane Republike Hrvatske i Veleposlanstva SAD. U projektu se analizirao položaj žena u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske kroz dvije faze:

- a) analiza zastupljenosti žena u vojnim snagama i mirovnim misijama te
- b) analiza anketnih ispitivanja na uzorku od 150 djelatnika i djelatnica OSRH te 366 djelatnika i djelatnica policijskih snaga/MUP-a o diskriminaciji u području ravnopravnosti spolova.

Analizom se želio steći uvid u stanje na terenu te izraditi podloga za stvaranje konkretnih mjera za poboljšanje položaja žena na pozicijama odlučivanja i na terenu (Petrijevcin Vuksanović i Božinović, 2021: 7). U anketiranju je sudjelovalo 500 ispitanika (156 iz MORH-a i 360 iz MUP-a RH). Prema riječima pravobraniteljice za ravnopravnost spolova Višnje Ljubičić analizom su „utvrđene određene prepreke u postizanju uravnoteženog sudjelovanja žena, posebice na višim i visokim pozicijama odlučivanja, a jednako tako i određene prepreke vezano za prepoznavanje i

suzbijanje diskriminacije, odnosno uznemiravanja“ (Knežević, 2021.). Rezultat projekta je deset preporuka:

- (1) razviti, usvojiti i primijeniti dugoročni strategijski pristup s ciljem privlačenja većeg broja kandidatkinja u oružane snage,
- (2) imenovati i obučiti savjetnike/ce za rodnu ravnopravnost unutar oružanih snaga (tzv. gender advisors) te precizno definirati njihovu ulogu i djelokrug rada na različitim razinama u oružanim snagama,
- (3) u cilju povećavanja zastupljenosti žena, posebno na poziciji odlučivanja, unaprijediti sustav vođenja rodno osjetljive statistike,
- (4) osigurati kvalitativno i kvantitativno rodno osjetljivo praćenje razvoja karijere i fluktuacije kadra kao i adekvatno uređivanje sustava prikupljanja i analize tih podataka,
- (5) unaprijediti mjere za usklađivanje privatnog i profesionalnog života, čime će se omogućiti veći udio žena za sudjelovanje u međunarodnim i mirovnim operacijama,
- (6) ohrabriti žrtve da prijave spolnu diskriminaciju i seksualno uznemiravanje te poduzeti napore za izgradnju povjerenja u sustav prijavljivanja diskriminacije, uznemiravanja i nasilja,
- (7) osnažiti mehanizme zaštite od diskriminacije, uznemiravanja i nasilja,
- (8) uvesti sustavnu i redovnu specijaliziranu edukaciju svih povjerenika/ca za zaštitu dostojanstva radnika/ca,
- (9) urediti i na transparentan način unificirati sve interne propise vezane uz diskriminaciju, uznemiravanje i nasilje u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i Zakonom o suzbijanju diskriminacije,
- (10) sustavno uvoditi sadržaje o ravnopravnosti spolova kroz cjelokupan ciklus obuke i vojne izobrazbe i obrazovanja (Petrijević i Vuksanović i Božinović, 2021: 23-24).

Svakako ovdje treba spomenuti, još uvijek aktivnu, brigadnu generalicu Gordanu Garašić, koja je postala prva žena s generalskim činom u OSRH te prva žena na generalskom mjestu u operaciji ISAF, gdje je do kraja 2014. godine obnašala dužnost savjetnice zapovjednika ISAF-a za rodna pitanja. Glavni zadatak generalice je bio pronaći načine rodne integracije u afganistanskoj vojsci i policiji, što je uključivalo obuku, potporu te rad s lokalnim vlastima u cilju integracije rodne jednakosti u sve aspekte života i rada afganistanskog društva. Hrvatska se tako pridružila svega nekoliko zemalja članica NATO-a koje imaju ženu generalicu. Iako je brigadna

generalica jedina generalica u dosadašnjoj povijesti Hrvatske vojske, nadajmo se da će se i to uskoro promijeniti (Obris, 2015).

Osim toga, kada je obnašala funkciju predsjednice države (2015.-2020.), Kolinda Grabar-Kitarović je ujedno bila i vrhovna zapovjednica Oružanih snaga Republike Hrvatske.

3.1. Odbor za ravnopravnost spolova

Sukladno članku 12. stavku 4. Zakona o službi, vojna osoba koja smatra da joj je povrijeđeno dostojanstvo, a osobito ako je seksualno uznemiravana ili zlostavljana, ima se pravo obratiti Odboru za zaštitu dostojanstva, odnosno Odboru za ravnopravnost spolova.

Odbor za ravnopravnost spolova djeluje u okviru Ministarstva obrane, a njegov sastav, nadležnost i način postupanja određen je Odlukom ministra obrane Republike Hrvatske (KLASA: 023-03/22-03/1, URBROJ: 512-01-22-132 od 14. ožujka 2022.). Odbor je sastavljen od dva predstavnika Uprave za ljudske potencijale (od kojih je jedan predsjednik Odbora), predstavnika Inspektorata obrane i četiri predstavnika Oružanih snaga Republike Hrvatske te broji ukupno 7 članova. Odbor u svome sastavu mora imati predstavnike pravne i psihološke struke.

Nadležnosti Odbora za ravnopravnost spolova su:

- predlaganje mjera za poboljšanje rodne ravnopravnosti
- poticanje razvoja svijesti o ravnopravnosti spolova
- praćenje i koordiniranje provedbe mjera i aktivnosti u nadležnosti Ministarstva obrane iz akcijskih planova provedbe Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti, te srodnih rezolucija
- praćenje ostvarivanja jednakih mogućnosti profesionalnog razvoja oba spola u svim ustrojstvenim jedinicama Ministarstva obrane i Oružanih snaga Republike Hrvatske
- provođenje postupka utvrđivanje činjeničnog stanja te predlaganje mjera za otklanjanje uočenih nepravilnosti u slučajevima pojave spolnog uznemiravanja i spolne diskriminacije
- praćenje i koordinacija provedbe Rodno osviještene politike u Ministarstvu obrane i Oružanim snagama Republike Hrvatske (Odluka ministra obrane, 2022)

Odbor za ravnopravnost spolova nadležan je postupati i u slučajevima kada je vojna osoba prijavljena za spolno uznemiravanje ili spolnu diskriminaciju državnog službenika ili namještenika.

Odbor za zaštitu dostojanstva vojne osobe, također djeluje u okviru Ministarstva obrane te se sastav, nadležnost i način postupanje određuje gore navedenom odlukom ministra obrane Republike Hrvatske.

Nadležnost Odbora za zaštitu dostojanstva vojne osobe su:

- razmatrati prijavljene povrede dostojanstva, ugleda i časti vojnih osoba
- provoditi postupak utvrđivanja činjeničnog stanja te predložiti mjere za uklanjanje utvrđenih nepravilnosti
- pratiti omogućavanje jednakih uvjeta za napredovanje, profesionalni razvoj, nagrađivanje i pravnu zaštitu vojnih osoba
- promicati jednakost bez obzira na rasnu pripadnost, političko uvjerenje, spol, bračni ili obiteljski status, spolnu orijentaciju, dob ili etničko podrijetlo i sl. (Ibid.)

Odbor za zaštitu dostojanstva vojne osobe nadležan je postupati i u slučajevima kada je vojna osoba prijavljena za povredu dostojanstva državnog službenika ili namještenika. Odbori dostavljaju ministru obrane godišnje izvješće o svome radu, a tematika kojom se bave oba navedena odbora čini posebnu cjelinu u Godišnjem izvješću o obrani. Tako je Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora na svojoj 20. sjednici održanoj 7. travnja 2022. godine, raspravljao o Godišnjem izvješću o obrani za 2020. godinu, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora podnijela Vlada Republike Hrvatske, aktom od 19. kolovoza 2021. godine. Sukladno javno dostupnom izvješću, Odbor za ravnopravnost spolova Ministarstva obrane ima vrlo velike ovlasti u sustavu, a kada zahtijeva istragu u nekom predmetu uključuju se i vojna policija i zapovjednici postrojbi. Postoji više načina prijavljivanja – može se prijaviti svom nadređenom, uputiti anonimnu prijavu vojnoj policiji, anonimnu prijavu izravno Ministarstvu obrane, Odboru za ravnopravnost spolova ili Odboru za zaštitu dostojanstva vojne osobe. Ne postoje posebno ustrojena radna mjesta za rodne instruktore i savjetnike, nego su isključivo vezani za obuku i izobrazbu, za razliku od nekih država NATO-a (primjerice Slovenija ima tzv. rodnog savjetnika u zapovjedništvu slovenske vojske) (Odbor za ravnopravnost spolova, 2022).

3.2. Implementacija Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 o ženama, miru i sigurnosti (Rezolucija 1325)

Rezolucija 1325 postavlja dva primarna cilja:

1) ravnopravno sudjelovanje žena na svim razinama odlučivanja u nacionalnim, regionalnim i međunarodnim tijelima i mehanizmima za sprječavanje, vođenje i rješavanje sukoba kao i u mirovnim procesima i

2) sprječavanje nasilja nad ženama i djevojčicama tijekom i nakon sukoba te njihova sveobuhvatna zaštita ne samo od nasilja, već i u smislu ostvarenja njihovih ljudskih prava u okviru ustava, izbornog sustava, policije i pravosuđa.

Također, Rezolucija 1325 poziva na provedbu konkretnih mjera i aktivnosti za ostvarenje gore navedenih ciljeva. Sukladno Izvješću¹⁹ iz studenog 2021., najučinkovitijim alatom pokazali su se nacionalni akcijski planovi (NAP) koji predstavljaju službeni implementacijski okvir za primjenu normi i ostvarenje ciljeva ove i srodnih rezolucija na nacionalnoj razini. Rodno osviještena politika u Ministarstvu obrane i Oružanim snagama Republike Hrvatske te Plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova u Ministarstvu obrane i Oružanim snagama Republike Hrvatske dokumenti su na temelju kojih se reguliraju mjere i aktivnosti provedbe NAP-a za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 i srodnih rezolucija.

Implementacija Rezolucije 1325 u Republici Hrvatskoj započeta je NAP-om I koji je Vlada Republike Hrvatske prihvatila 2011., a obuhvaćao je razdoblje do kraja 2014. Cilj NAP-a I bio je pružiti okvir i podršku provedbi Rezolucije 1325 i srodnih rezolucija na svim razinama (od lokalne i nacionalne do međunarodne), a aktivnosti su bile usmjerene na tri ključna područja djelovanja – prevenciju, participaciju, te zaštitu i postkonfliktni oporavak. Zbog navedenog je Vlada Republike Hrvatske 22. kolovoza 2019. donijela *Zaključak o prihvaćanju Nacionalnog akcijskog plana provedbe rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti, te srodnih rezolucija za razdoblje 2019. – 2023. godine* (NAP II).

¹⁹ Izvješće o provedbi Nacionalnog akcijskog plana provedbe rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti, te srodnih rezolucija za razdoblje 2019. – 2023. godine, za 2019. i 2020. godinu

Svrha NAP-a II je pružiti okvir i podršku za nastavak koordiniranog i strukturiranog djelovanja državnih tijela Republike Hrvatske u provedbi Programa za žene, mir i sigurnost na nacionalnoj razini i na vanjskopolitičkom planu. Kada se radi o nacionalnoj razini, težište se stavlja na jačanje uloge i položaja žena u nacionalnom obrambeno-sigurnosnom sektoru, politici i diplomaciji trajnim mjerama za povećanje njihove zastupljenosti, osobito na rukovodećim položajima. Budući da se kao jedan od uspješnih aparata pokazala obuka i edukacija s istima je nastavljeno i u NAP-u II. Na vanjskopolitičkom planu, Republika Hrvatska je članica „Grupe prijatelja Rezolucije 1325“ u svim relevantnim međunarodnim organizacijama, te potiče provođenje rodno osjetljive vanjske, sigurnosne, obrambene i razvojne politike, u skladu s obvezama koje proizlaze iz članstva u EU i NATO-u. NAP II slijedi strukturu NAP-a I, iz kojeg preuzima većinu ciljeva i mjera na području prevencije, participacije te zaštite i post konfliktnog oporavka. Novo područje upravljanja sigurnosnim rizicima donosi nove ciljeve i mjere, a novim mjerama ojačano je područje provedbe i praćenja. NAP II obuhvaća razdoblje od 2019. do 2023. Praćenje provedbe jedan je od važnih ciljeva NAP-a II. Kako bi osigurala učinkovito praćenje i blisku međuresornu suradnju, Vlada Republike Hrvatske donijela je 2021. *Odluku o osnivanju Radne skupine za praćenje Nacionalnog akcijskog plana provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti, te srodnih rezolucija*. Radna skupina prati provedbu mjera i aktivnosti iz NAP-a II, analizira i evaluira ostvarene rezultate, te po isteku provedbenog razdoblja predlože nove mjere i aktivnosti (MVEP, 2021:3).

4. POLOŽAJ ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA KRALJEVINE NORVEŠKE

Kraljevina Norveška, ili samo Norveška (kako ju uglavnom nazivamo), dio je Nordijske regije Sjeverne Europe (Danska, Finska, Island i Švedska te autonomne pokrajine Grenland, Alandski otoci i Farski otoci) i nalazi se na Skandinavskom poluotoku. Norveška je ustavna monarhija s parlamentarnim sustavom vlasti u kojoj je do 1990. nasljeđivanje trona bilo isključivo po muškoj liniji. Na čelu kraljevine nalazi se kralj, Harald V. od Norveške, koji je najvažnija osoba u državi, vrhovni zapovjednik norveških oružanih snaga, vrhovni autoritet norveške crkve i službeno predstavlja državu u inozemstvu.

Norveška je posljednjih godina napravila veliki zaokret u kadrovskoj politici oružanih snaga. Ono po čemu se razlikuje od ostalih država je što je prva europska država i članica NATO saveza koja je uvela obvezni vojni rok, osim za muškarce, i za žene, ali i što je rano, 1938., omogućila ženama pristup vojsci. Zahvaljujući toj odluci, broj žena u vojsci se svake godine sve više povećava.

Još jedna od značajki po kojima se Norveška ističe od ostalih država svijeta je što ima postrojbu koja se sastoji isključivo od žena. Radi se o postrojbi specijalnih snaga pod nazivom „Jegertroppen“. Postrojba je osnovana od strane norveških oružanih snaga kao pilot-projekt koji je trebao trajati godinu dana. Razlog osnivanja je povećana potreba za vojnicima za specijalne operacije. Uglavnom se radilo o operacijama u Afganistanu gdje je muškarcima bilo zabranjeno komunicirati sa ženama. Postalo je tada očito da su žene potrebne kod ispitivanja, pretraga, prikupljanja obavještajnih podataka od domicilnog stanovništva, a netko je trebao i čuvati žene i djecu kada bi se vršila pretraga nekog objekta. Drugi razlog osnivanja je bilo uklanjanje različitosti, uspostava jednakosti i proširenje sposobnosti vojske. Kada je započela obuka, prvu selekciju je zadovoljilo 88 žena od prijavljenih 317, 20 žena je završilo desetomjesečni program obuke, a samo 13 žena je zadovoljilo zadnji korak i upravo je tih 13 formiralo prvu specijalnu postrojbu. Obuka koju kandidatkinje prolaze obuhvaća skakanje iz padobrana, skijanje u arktičkoj tundri, snalaženje u divljini i borbe u urbanom okruženju. Kada se zbroji sva težina opreme koju moraju cijelo vrijeme nositi, preko 100 kilograma, vidljivo je da nema nikakvih povlastica (Momi, 2022). Postrojba je sudjelovala u međunarodnim operacijama, ponajviše u Afganistanu i Somaliji gdje se još jednom potvrdilo da je osnivanje ovakve postrojbe bila i više

nego dobra odluka. Postrojba je razbila predrasude i kod drugih država, ali naravno da još uvijek postoje iznimke kao što su Sjedinjene Američke Države koje su još uvijek skeptične prema djelovanju i svrhovitosti ovakve vrste postrojbe. Pozitivan primjer je Švicarska koja upravo u Norveškoj vidi mentora za promjenu obrambenog sustava u svojoj državi.

Na međunarodnoj razini, Norveška svake godine šalje samo nekoliko žena u mirovne misije. Zbog ovih niskih stopa raspoređivanja, Norveška nije uspjela ispuniti ciljeve Nacionalnog akcijskog plana, kao ni međunarodne obveze za raspoređivanje više ženskog osoblja u mirovne misije. U cilju povećanja broja žena u mirovnim misijama, izrađena je metoda „Measuring Opportunities for Women in Peace Operations methodology“ (MOWIP) kojom se vrednuje mogućnost za upućivanje žena u mirovne misije. Navedena područja su: postojanje adekvatnog broja žena za odabir koje će biti upućene u mirovnu misiju, kriterij raspoređivanja u područje operacije, selekcija za raspoređivanje, osobne zapreke, postojanje adekvatne infrastrukture za život žena u području operacije, iskustvo u mirovnim operacijama, stručna osposobljenost, zapovjedna struktura, rodna osviještenost i socijalna isključenost (Stai, Ollson, Rødningen i Forø Tollefsen, 2021). To će omogućiti političke preporuke utemeljene na dokazima koje mogu doprinijeti tekućim naporima norveških oružanih snaga na nacionalnoj razini i međunarodnom kredibilitetu Norveške u unapređenju jednakih mogućnosti.

Žene u oružanim snagama Norveške zauzimaju važno mjesto, a njihov početak na tom putu je zabilježen 1938. kada su imale pristup svim službama te su im bili dostupni i časnički činovi odnosno napredovanja. Poslije Drugog svjetskog rata je došlo do promjene kada je 1947., na temelju odluke tadašnje vlasti, sudjelovanje žena u vojsci bilo smanjeno i ograničeno isključivo na civilne položaje. Kako su godine prolazile rasla je potreba za djelatnim vojnim osobljem pa je 1959. ženama omogućeno dragovoljno služiti, ali kao dio pričuvnog sastava. Između 1977. i 1984. norveški parlament je donio odluku kako žene mogu služiti u vojsci i biti imenovane na dužnosti koje su dio neborbenog sektora. Kako ova odluka nije bila najbolje prihvaćena, 1985. parlament je donio odluku kako će se ranije donesen zakon koji omogućava jednako postupanje prema svima, primjenjivati i u vojnom sektoru. Zahvaljujući ovoj odluci, ženama je ponovno bilo omogućeno biti dio borbenog sektora i obavljati sve dužnosti. Godine 1995. Norveška je dopustila ženama da služe u podmornicama pa je tako iste godine Solveig Krey postala prva zapovjednica podmornice, a kasnije je bila i zapovjednik broda Kraljevske

norveške mornarice. Norveško ministarstvo obrane je 1998. donijelo Strateški plan za ravnopravnost spolova u Oružanim snagama. Plan obuhvaća četiri cilja: poboljšanje stručnosti, marketing (promidžba), obiteljsku politiku i stvaranje karijere u različitim područjima. Najveća pažnja je bila usmjerena na obiteljsku politiku i pružanje jednakih mogućnosti tako da su upravo ove dvije teme obrađene u dokumentu „Armed Forces Ethical Tenets“ (NATO, 2002). Očito je koliko truda Norveška ulaže da na sve načine olakša ženama, ali i muškarcima, djelovanje unutar oružanih snaga pa je tako uvela i očinski dopust. Vijest koja je jako odjeknula vojnim i političkim krugovima 2015. je odluka Norveške da uvede obvezni vojni rok za muškarce i žene. Prije donošenja ovakve odluke, javnost se mogla očitovati o prihvatljivosti novoga oblika vojnoga roka te je s 78% prihvatila ovu promjenu. Posebno je značajna izjava tadašnjeg norveškog savjetnika za rodna pitanja: „Mi smo mala zemlja i trebamo najbolje ljude. Ne možemo riskirati tako da ograničavamo zapošljavanje na samo jedan spol“ (OSCE, 2017). Upravo zbog toga Norveška teži zapošljavanju najboljih pa je i uvela obvezu da su svi stariji od 19 godina obvezni služiti vojni rok koji traje do 19 mjeseci. Kako je zanimanje „vojnika“ postalo traženo govori i činjenica da je 2021. prijavljeno 60 000 mladih a samo ih je, nakon svih provjera, uvjete zadovoljilo njih 10 000. Tako je udio žena ročnika porastao na 32% u 2021. (Ibid.).

Norveška je poznata po tome da ulaže velike napore u uključivanje žena u oružane snage te je do sada provedeno gotovo 200 različitih mjera kako bi se povećao broj žena u oružanim snagama. Riječ je o državi koja ima dugu tradiciju u promicanju ravnopravnosti spolova, mira i sigurnosti žena u oružanim snagama. Norveška je 2019. usvojila svoj najnoviji Nacionalni akcijski plan (NAP) za razdoblje 2019.-2022. NAP je izradila Međuministarska radna skupina, koja se sastojala od ministarstava vanjskih poslova; obrane; međunarodnog razvoja; pravosuđa, sigurnosti i imigracije; te djece i jednakost. NAP ukazuje na uključenost civilnog društva u razvoj, provedbu i proces praćenja NAP-a. Norveški NAP pristupa provedbi WPS Agende i na domaćem i na međunarodnom planu, i ističe četiri glavna cilja prema provedbi UNSCR 1325: mir i procesi pomirenja; provedba mirovnih sporazuma; operacije i misije; i humanitarne napore. NAP se bavi prevencijom sukoba i razoružanjem spominjući cilj podrške inicijativama civilnog društva i ženskim organizacijama u prevenciji sukoba kao i osiguravanjem rodne perspektive u humanitarnom razoružanju i kontroli naoružanja, ali ne dotiče analizu temeljnih uzroka.

Norveški NAP promiče integriranu agendu pokazujući veze između WPS Agende i ciljeva održivog razvoja (SDG). Dokument predstavlja okvir praćenja i evaluacije koji se sastoji od ishoda i pokazatelja (Peace Women, 2019). Četvrtom norveškom NAP-u prethode tri druga NAP-a, usvojena 2006., 2011. i 2015. i provedena u razdoblju 2006.-2011.; 2011-2015; odnosno 2015.-2018. Iako su sva četiri NAP-a strukturno slična, navedeni NAP-ovi su detaljniji i sadržajni u smislu identificiranih aktivnosti i norveškog pristupa provedbi WPS-a. Norveški drugi NAP obvezuje se poboljšati provedbu Rezolucije 1325 davanjem prioriteta rezultatima i odgovornosti. Kao odstupanje od svih prethodnih NAP-ova, četvrti norveški NAP ima odjeljak posebno posvećen ženama, rodu i nasilnom ekstremizmu, kao i značajniji fokus na provedbu WPS agende u zemlji, kroz fokus na žene tražiteljice azila, radikalizaciju i nasilje nad ženama u Norveškoj. Norveški četvrti NAP daje snažan naglasak na potrebu za strukturnom promjenom koja omogućuje značajno sudjelovanje žena, uključujući kroz rješavanje situacije žena braniteljica ljudskih prava i izbjeglica. Također daje snažan naglasak na rodnu perspektivu u sigurnosti, koju vlada vidi kao dubinsko ispitivanje kako društvene institucije, strukture i sustavi, programi, reforme i mjere utječu na moć i resurse žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, te njihove potrebe i prioritete. Nadalje, NAP podržava civilno društvo kao partnera i kao aktera promjena. Međutim, iako općenito prihvaća rodno osjetljivu perspektivu, NAP ima snažan fokus na povećanje broja žena u vojsci, uključujući kroz svoj Dugoročni plan za oružane snage (2017.-2020.). Norveška je izvijestila o provedbi svog NAP-a, kao i obveza WPS-a, u svom nacionalnom izvješću za Peking+25 i u pripremi za CSW64 (2020.). Konkretno, Norveška se obratila ažuriranjima u vezi sa strateškim naporima da se osigura sudjelovanje žena u mirovnim procesima; rodno osjetljiva provedba mirovnih sporazuma; žene medijatori; seksualno nasilje u sukobu; i nasilni ekstremizam. Norveška nema povijest nedavnih oružanih sukoba, ali je uključena u prekomorske vojne operacije, međunarodne mirovne i humanitarne misije. Norveška daje veliki doprinos humanitarnoj pomoći, uključujući Ženski mirovni i humanitarni fond te globalnom partnerstvu koje radi na osnaživanju žena u zonama sukoba i humanitarnim krizama. Norveška je također članica Nordic Women Mediators Network, koja je pokrenuta 2015. (NOREF, 2022).

4.1. Žene na vodećim pozicijama u oružanim snagama

Norveški sustav vojnih karijera temelji se na pristupu "korak po korak"; što znači da se časnička karijera mora započeti pohađanjem Časničke škole (OČS), koja nudi osnovnu obuku za operativno, administrativno i tehničko osoblje. Nakon najmanje jedne godine služenja u Oružanim snagama, može se prijaviti na Vojnu akademiju. Časnici moraju određeno razdoblje službe provesti u inozemstvu kako bi se kvalificirali i napredovali u činu. Do sada je tek nekoliko časnica završilo stožernu školu i školu nacionalne obrane. Nakon porodiljnog dopusta, mnoge službenice svoju službu mijenjaju iz operativne u administrativnu i na taj način smanjuju šanse za izbor u visokoškolsko obrazovanje (NATO, 2002). Od žena na vodećim pozicijama svakako trebamo spomenuti general bojnicu Kristin Lund. Generalica je prva žena koja je ikad vodila mirovne snage u UN misiji i prva žena s tim činom u norveškoj vojsci. Danas obnaša dužnost vojnog promatrača koji nadzire primirje između Egipta i Izraela, Jordana, Libanona i Sirije (Verveer, 2022). Norveška je 1995. imala prvu ženu zapovjednicu podmornice, satnicu Solveig Krey; uloga koja je do tada bila rezervirana isključivo za muškarce (Engvig, 2017). Vice admiralka Louise K. Dedichen, još jedna pripadnica norveških oružanih snaga s visokim činom, trenutno obnaša dužnost u NATO kao norveška vojna predstavica (NATO, 2022). Prema ranije navedenom izvješću (NATO Summary of the National Reports), Norveška ima znatno visok postotak žena s visokim činovima (13%).

5. ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog možemo zaključiti kako su žene imale veliku ulogu za vrijeme Domovinskog, Drugog svjetskog rata, ali i u ostalim sukobima te da i danas imaju veliku ulogu u oružanim snagama. Mnogi smatraju kako je vojska „muški posao“, ali ima žena koje mogu stati rame uz rame s muškarcima te, moguće, odraditi posao i bolje od njih. Status žena u vojsci se s godinama mijenjao i još uvijek se mijenja, ali smatra se kako žene daju veliki doprinos u ostvarivanju brojnih zadaća, kako u svojoj domovini tako i u inozemstvu.

O dobrim stranama sudjelovanja žena u Domovinskom ratu i u sigurnosnim sustavima najbolje govore muški kolege u dokumentarnoj seriji “Heroine Domovinskog rata” (dostupno na YouTube kanalu), koji navode da su žene imale više hrabrosti nego većina muškaraca. Možda je ženama u oružanim snagama teže i moraju se više dokazivati ali, meni osobno, je to samo još veći poticaj i motivacija za učenjem i napretkom.

Razlozi otvaranja oružanih snaga ženama je uklanjanje različitosti, uspostava jednakosti i proširenje sposobnosti vojske. Način na koji žene ulaze u oružane snage Republike Hrvatske i Kraljevine Norveške je potpuno jednak kao i za muške kolege; uglavnom se radi o obveznom vojnom roku (Norveška) ili dragovoljnom služenju (Hrvatska), javnom natječaju ili školovanju.

Ono što predstavlja glavni problem i najveću zadaću svake države, Republike Hrvatske i Kraljevine Norveške, je borba s diskriminacijom i seksualnim uznemiravanjem žena. Upravo je ovo razlog zašto države donose zakone kojima bi zaštitili sve svoje pripadnike te najoštrije kažnjavaju počinitelje ovakvih prijestupa. Takvi slučajevi nisu česti, ali ipak postoje. Upravo su to razlozi zbog kojih žene često napuštaju oružane snage ili pokreću sporove pred sudovima.

Republika Hrvatska prati standarde članica NATO-a po pitanju uključivanja žena u oružane snage kroz implementaciju odredbi Rezolucije 1325 u nacionalno zakonodavstvo, pokretanjem projekata kojima se želi osnažiti položaj žena u oružanim snagama te nadzorom provođenja glavnih odredbi Rezolucije.

Po pitanju integracije žena u oružane snage Republike Hrvatske i Kraljevine Norveške, u radu je vidljivo kako je Kraljevina Norveška s navedenim započela ranije od Republike Hrvatske. Kraljevina Norveška je 1938. omogućila ženama pristup oružanim snagama, uvela je

obvezni vojni rok za žene te ima jednu isključivo žensku postrojbu. Obje države su potpisnice Rezolucije 1325 i srodnih rezolucija,

U radu je potvrđena hipoteza da su Republika Hrvatska i Kraljevina Norveška otvorile oružane snage ženama, budući da su obje države potpisnice Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325, međutim da se unatoč obvezi pružanja jednakih uvjeta ženama u napredovanju, obrazovanju te zastupljenosti na vodećim pozicijama (voditeljskim i zapovjednim dužnostima) razlikuju u realizaciji spomenutih ciljeva.

Tablica 3: Usporedba podataka Republike Hrvatske i Kraljevine Norveške

	REPUBLIKA HRVATSKA	KRALJEVINA NORVEŠKA
Površina (kopnena)	56, 594 km ²	385,207 km²
Broj stanovnika	3 888 529	5 425 270
Oružane snage	15 000	23 000 aktivnih vojnika
Žene u oružanim snagama	13%	14%
Vojni rok	Dragovoljno (muškarci i žene)	Obavezno (muškarci i žene)
Sudjelovanje žena u vojsci	1991.	1938.
Ženske postrojbe	Nema	Jegertorppen

Iz priložene tablice su vidljive razlike među dvjema analiziranim državama. Kraljevina Norveška je površinom veća i stanovništvom mnogoljudnija država od Republike Hrvatske, ali Republika Hrvatska ne zaostaje puno. Treba napomenuti kako u Republici Hrvatskoj, od njezina osamostaljenja, nije bilo zabranjeno ženama služiti u oružanim snagama, ali oduvijek je broj žena bio manji nego muškaraca. Ono što se iz ovog rada može zaključiti je da se Hrvatska može ugledati na Norvešku po svim aspektima te da neće pogriješiti ukoliko preuzme određene mjere i pozitivna iskustva (obiteljska politika, obvezni vojni rok i dr.).

Kako se vojska kroz godine mijenjala, tako se promijenila i uloga žena u vojsci. Žene više nisu „samo“ kuharice, medicinsko osoblje ili glazbenice, nego danas obnašaju dužnost zapovjednika i voditelja, iako ne toliko često, dio su administrativnog osoblja ali isto tako nije čudno vidjeti ženu na terenu ili u mirovnim misijama.

SAŽETAK

U ovome radu obrađena je tema ravnopravnosti i zastupljenosti žena u oružanim snagama Republike Hrvatske i Kraljevine Norveške, država koje su potpisnice Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 te su ju koordinirale sa svojim nacionalnim pravnim propisima. Od medicinskih sestara, kuharica i krojačica žene u oružanim snagama su postale ravnopravne sa svojim kolegama i sudjeluju ravnopravno u obnašanju različitih dužnosti, obrazovanju i u mirovnim misijama. Bez obzira što su dio oružanih snaga, žene se još uvijek suočavaju sa izazovima, ali ipak ostaju dio oružanih snaga u svojim državama i u inozemstvu. Dalek je put ispred ove dvije države, ali svakako mogu biti uzor ostalim državama u zastupljenosti žena u oružanim snagama.

Ključne riječi: oružane snage, Republika Hrvatska, Kraljevina Norveška, ravnopravnost, rezolucija, NATO, rat

ABSTRACT

This paper deals with the topic of equality and representation of women in the armed forces of the Republic of Croatia and the Kingdom of Norway, countries that are signatories to Security Council Resolution 1325 and have incorporated it into their national legal regulations. From being nurses, cooks, seamstresses, women in the armed forces have become equal with their colleagues and participate side by side with them in the performance of various duties, education and participation in peacekeeping missions. Regardless of being part of the armed forces, women still face challenges, but still remain part of the armed forces in their countries and abroad. These two countries have a long way to go, but they can certainly be a model for other countries in the representation of women in the armed forces.

Keywords: armed forces, Republic of Croatia, Kingdom of Norway, equality, resolution, NATO, war

LITERATURA

- American Battlefield Trust (2022), Loreta Janeta Velazquez, <https://www.battlefields.org/learn/biographies/loreta-janeta-velazquez>, pristup: 20. kolovoz 2022.
- Butorac Martina (2020.), Osnaživanje žena u vojsci, *Hrvatski vojnik* 616, <https://hrvatski-vojniki.hr/osnazivanje-zena-u-vojsci/>, pristup 18. kolovoza 2022.
- Collins, A. (2010) *Suvremene sigurnosne studije*, Politička kultura, Zagreb
- Cromwell, Casey (2016), 4 Countries with Mandatory Military Service for Men and Women, *Entity*, <https://www.entitymag.com/4-countries-mandatory-military-service-men-women/>, pristup 20. kolovoz 2022.
- Delić, Tonka, Mataija, Valentina (2015), Uloga žena u Drugom svjetskom ratu. *Essehist* 7 (7): 98-104
- Dimuro, Gina (2022), Meet Hua Mulan, The Legendary Warrior Behind The Disney Classic, *All that's interesting*, <https://allthatsinteresting.com/hua-mulan>, Pristup: 20. kolovoza 2022.
- Engvig, Tormod (2017), Beneath the waves: The world's first female submarine captain, *Women offshore*, <https://womenoffshore.org/worlds-first-female-submarine-captain/>, pristup: 24. siječnja 2023.
- European Court of Justice (1999), Angela Maria Sirdar v The Army Board and Secretary of State for Defence, Case C-273/97. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61997CJ0273&qid=160925522183.>, pristup 20. kolovoz 2022.
- European Court of Justice (2000), Tanja Kreil v Bundesrepublik Deutschland, Case C-285/98., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61998CJ0285>, pristup 20. kolovoz 2022.
- Galović, Ivan, Domjančić, Stjepan (2021), Integracija žena u oružane snage – od globalnih nastojanja do hrvatske prakse, *Međunarodne studije* 21(2): 11-35
- Hrvatski sabor (2020), Izvješće Odbora za ravnopravnost spolova s rasprave o Izvješću MORH-a o provedenim mjerama iz Nacionalnog akcijskog plana za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 (2000) i srodnih rezolucija u 2019. godini, [https://www.sabor.hr/hr/radna-](https://www.sabor.hr/hr/radna)

tijela/odbori-i-povjerenstva/izvjesce-odbora-za-ravnopravnost-spolova-s-rasprave-o-45, pristup: 15. prosinca 2022.

- Kirknes, Jon, Aandstad, Anders (2016), New physical fitness tests and employment standards in the Norwegian Armed Forces, *The Norwegian Defence University College, dep. of Norwegian School of Sport Sciences MNILK symposium in Finland*, Oslo

- Knežević, Lidija (2015), Danas je službeno – Garašić je prva generalica OSRH, *Obrana i sigurnost*, <https://obris.org/hrvatska/danas-je-sluzbeno-garasic-je-prva-generalica-u-os-rh/>, pristup: 24. siječnja 2023.

- Knežević, Lidija (2021), Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama RH, *Obrana i sigurnost*, <https://obris.org/hrvatska/osnazivanje-zena-i-podrska-u-vojnim-snagama-i-mirovnim-misijama-rh/>, pristup 15. prosinca 2022.

- Lamza Posavec, Vesna (2021) *Metodologija društvenih istraživanja*, Temeljni uvidi. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

- Ldo (2018), The Equality and Anti-Discrimination Ombud, *The equality and Anti-Discrimination Ombud*, <https://www.ldo.no/en/ldo-english-page/#top>, pristup: 23. kolovoz 2022.

- Lovdata (2018), Act relating to equality and a prohibition against discrimination (Equality and Anti-Discrimination Act), *Lovdata Foundation*, <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2017-06-16-51>, pristup: 23. kolovoz 2022.

- NATO (2008), Norway national report 2008, <https://www.nato.int/ims/2008/win/reports/norway-2008.pdf>, pristup: 20. kolovoz 2008.

- Macan, Mario (2021), Žene u ratu: Gdje su danas i što znamo o njima?, *Osječka stvarnost*, <https://osjecka.stvarnost.hr/zene-u-ratu-gdje-su-danas-i-sto-znamo-o-njima/>, pristup: 10. prosinac 2022.

- Malbaša, Ana (2021), DOSSIER: Društvene nepravde nakon rata – okidač za PTSP, *Nacional*, <https://www.nacional.hr/dossier-drustvene-nepravde-nakon-rata-okidac-za-ptsp-3/>, pristup: 12. prosinca 2022.

- Michals, Debra (2015), Deborah Sampson, *The National Women's History Museum (NWHM)*, <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/deborah-sampson>, pristup: 20. kolovoz 2022.

- MORH (2022), Analiza po spolu, *Ministarstvo obrane*, <https://www.morh.hr/zastupljenost-voditeljskih-i-zapovijednih-duznosti-po-spolu-2016/>, pristup 23. kolovoz 2022.
- MORH (2022), Koordinatorica za ravnopravnost spolova, *Ministarstvo obrane*, <https://www.morh.hr/koordinatorica-za-ravnopravnost-spolova/>, pristup 23. kolovoz 2022.
- MVEP (2021), Izvješće o provedbi Nacionalnog akcijskog plana provedbe rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti, te srodnih rezolucija za razdoblje 2019. – 2023. godine, za 2019. i 2020. godinu, Zagreb
- Myrntinen, Henri, Shepherd, Laura J., Wright, Hannah, *Provedba Agende „Žene, mir i sigurnost u regiji OEES-a “*, Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OEES), 2020.
- National Park Service (2017), Sarah Emma Edmonds, <https://www.nps.gov/people/sarah-emma-edmonds.htm>, pristup: 22. kolovoz 2022.
- Natlex, NORWAY Act no 45 of June 9th 1978 on Gender Equality, International Labour Organization, <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/WEBTEXT/12790/64813/E78NOR01%20Zakon%20br.45>, pristup: 23. kolovoz 2022.
- NATO (2022), IMS Office of the Gender Advisor, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_101372.htm, pristup: 10. prosinac 2022.
- NATO (2019), Summary of the National Reports of NATO Member and Partner Nations to the NATO Committee on Gender Perspectives Full Report, NATO-OTAN, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/9/pdf/NCGP_Full_Report_2019.pdf, pristup 22. kolovoz 2022.
- NATO (2002), Portugal, *NATO – OTAN International Military Staff*, <https://www.nato.int/ims/2001/win/portugal.htm>, pristup 25. kolovoz 2022.
- NATO (2002), France, *NATO – OTAN International Military Staff*, <https://www.nato.int/ims/2001/win/france.htm>, pristup 25. kolovoza 2022.
- NATO (2002), Greece, *NATO – OTAN International Military Staff*, <https://www.nato.int/ims/2001/win/greece.htm>, pristup 25. kolovoza 2022.
- NATO (2002), Hungary, *NATO – OTAN International Military Staff*, <https://www.nato.int/ims/2001/win/hungary.htm>, pristup 23. kolovoza 2022.
- NATO (2002), Italy, *NATO – OTAN International Military Staff*,

- NATO (2022), Historic moment for the NATO Military Committee, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_172364.htm?selectedLocale=en, pristup 24. siječnja 2023.
- NOREF (2022), Nordic Women Mediators, *Norwegian Centre for Conflict Resolution*, <https://noref.no/Work-areas/gender-and-inclusivity/nordic-women-mediators>, pristup: 24. siječnja 2023.
- Obris (2020), Žene u OS RH – ponos i predrasude (III), *Obrana i sigurnost*, <https://obris.org/hrvatska/zene-u-os-rh-ponos-i-predrasude-iii/>, pristup 18. kolovoza 2022.
- Odluka (2022), Odluka o sastavu, nadležnosti i načinu postupanja Odbora za ravnopravnost spolova i Odbora za zaštitu dostojanstva vojne osobe, KLASA: 023-03/22-03/1, URBROJ: 512-01-22-132 od 14. ožujka 2022.
- OHCHR (2003), Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, *United nations human rights*, <https://docstore.ohchr.org › FilesHandler>, pristup 23. siječnja 2022.
- OSCE (2017), Statement by Norway on Gender Equality in the Military – Universal Conscription, *Organization for Security and Co-operation in Europe*, <https://www.osce.org/files/f/documents/b/9/304861.pdf>, 24. siječnja 2023.
- Pavić, Jadranka (2019), IVANA HABERLE, PREDsjednica UDRUGE »ŽENE U DOMOVINSKOM RATU ZADAR« »Mediji su gotovo slomili duh hrvatskoga čovjeka«, Glas koncila, <https://www.glas-koncila.hr/ivana-haberle-predsjednica-udruga-zene-u-domovinskom-ratu-zadar-mediji-su-gotovo-slomili-duh-hrvatskoga-covjeka/>, pristup: 10. prosinca 2022.
- Peace Women (2008), Security Council Resolution 1820, <https://www.peacewomen.org/SCR-1820>, pristup 22. kolovoza 2022.
- Peace Women (2010), Security Council Resolution 1960, <https://www.peacewomen.org/SCR-1960>, pristup: 22. kolovoza 2022.
- Petrijevcin Vuksanović, Irena, Božinović, Davor (2021), Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske, Analiza položaja žena u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske, Dizajn studio Ringeis d.o.o., Zagreb

- Rae, Callum (2015), Christian ‘Kit’ Cavanagh, *The Female Soldier*, <http://thefemalesoldier.com/blog/christian-kit-cavanagh>, pristup: 20. kolovoz 2022.
- Sandra (2019), Žene u Izraelskim obrambenim snagama, *Braniteljski*, <https://branieljski.hr/zene-u-izraelskim-obrambenim-snagama/>, pristup: 20. kolovoz 2022.
- Schloesser, Kelly (2010), The first women of West Point, *U.S.Army*, https://www.army.mil/article/47238/the_first_women_of_west_point, pristup: 20. kolovoz 2022.
- Siukola, Reetta, Onwen Huma, Hanna (2017.), Priručnik o rodno osviještenoj politici i promicanju ravnopravnosti spolova, Zagreb, Tiskara Zelina.
- Stanić, Sanja, Mravak, Katarina (2012), DOMOVINSKI RAT – RATNA ISKUSTVA ŽENA, *Polemous 15* (29): 11-32.
- Stanković, Martina (2022), Rodna perspektiva u vojnim operacijama, Hrvatski vojnik broj 665, <https://hrvatski-vojn timer.hr/rodna-perspektiva-u-vojn timer-operacijama/>, pristup: 13. prosinca 2022.
- Unsc (2011), Resolution 2016, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2016>, pristup: 23. kolovoz 2022.
- Unsc (2013), Resolution 2122, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/523/44/PDF/N1352344.pdf?OpenElement>, pristup 23. kolovoz 2022.
- Unsc (2015), Resolution 2242, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/311/09/PDF/N1531109.pdf?OpenElement>, pristup 23. kolovoz 2022.
- Ured za ravnopravnost spolova (1991), *Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Vlada Republike Hrvatske*, https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/dokumenti/un/kon_o_ukl_disk_r_zena.pdf, pristup 22. kolovoza 2022.
- Ured za ravnopravnost spolova (2000), Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 o ženama, miru i sigurnosti, *Vlada Republike Hrvatske*, https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/dokumenti/un/rezolucija_2000_1325.pdf, pristup 22. kolovoza 2022.
- Ured za ravnopravnost spolova (2011), *Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1888 o borbi protiv seksualnog nasilja nad ženama i djecom u oružanim sukobima, Vlada Republike*

Hrvatske, <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20akcijski%20plan%20za%20provedbu%20%20rezolucije%20Vije%C4%87a%20sigurnosti%20UN-a%201325.pdf>, pristup 22. kolovoza 2022.

- Ured za ravnopravnost spolova (2019), *Nacionalni akcijski plan provedbe Rezolucija vijeća sigurnosti UN-a o ženama, miru i sigurnosti za razdoblje 2018.-2022.*, Vlada Republike Hrvatske, <https://ravnopravnost.gov.hr/vijesti/usvojen-novi-nacionalni-akcijski-plan-provedbe-rezolucije-vijeca-sigurnosti-ujedinjenih-naroda-1325/3273>, pristup: 24. siječnja 2023.

- Wales, Jimmy, Starling Beesley, Angela (2015), Marie Schellinck, Fandom Inc., https://military-history.fandom.com/wiki/Marie_Schellinck, pristup: 20. kolovoz 2022.

- Werkhäuser, Nina (2006), Germany Marks Five Years of Women in Armed Forces, *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/en/germany-marks-five-years-of-women-in-armed-forces/a-1842630>, pristup: 20. kolovoz 2022.